

Evropské monitorovací centrum
pro drogy a drogovou závislost

Budoucnost monitorování drog v Evropě do roku 2030

Zpráva shrnující zjištění a poznatky z „prognostické studie“
vypracované EMCDDA

Obsah

ČÁST 1

Přehled: „Prognostická studie EMCDDA do roku 2030“	3
Základní informace	3
Shrnutí hlavních poznatků ze studie	3
Závěry	9

ČÁST 2

Budoucnost monitorování drog v Evropě do roku 2030	10
Úvod do problematiky prognóz	10
„Prognostická studie EMCDDA do roku 2030“: proces a metody	11
Hlavní faktory změn	14
Budoucí informační potřeby a důsledky pro systém monitorování drog	23
Poučení z vytváření prognostického souboru nástrojů EMCDDA	26
Závěry	27
Použitá literatura	28
Další zdroje	28

ČÁST 1

Přehled: „Prognostická studie EMCDDA do roku 2030“

Základní informace

Vzorce užívání drog a vývoj na trhu s drogami v Evropě jsou stále složitější a dynamičtější, což má zásadní dopad na monitorování a výzkum drog. Toto zjištění vedlo Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) k uskutečnění prognostické studie do roku 2030. Cílem bylo poskytnout informace pro strategické úvahy agentury o tom, jak zlepšit její činnost v kontextu probíhajících rychlých změn informačního prostředí a pravděpodobných nových informačních potřeb v příštím desetiletí. Tento dokument je shrnutím uvedené práce.

Účelem studie bylo pilotně vyzkoušet prognostický přístup a otestovat, jak významně by mohl agentuře pomoci lépe a rychleji reagovat na možné budoucí výzvy. Díky tomu by pak agentura mohla lépe podpořit širší diskuse s cílem zvýšit připravenost Evropy reagovat na budoucí výzvy protidrogové politiky.

Z koncepčního hlediska je někdy v rámci prognóz a možností budoucího vývoje zmiňována široká škála metod. Sahají od modelování, jehož cílem je předvídat pravděpodobné budoucí události s větší přesností, až po metodu hodnocení současné situace z pohledu budoucnosti, v rámci které jsou identifikovány možné žádoucí nebo nežádoucí budoucí události a vypracovávány strategie, které by mohly pomoci těchto výsledků dosáhnout nebo se jim vyhnout. Obecněji řečeno, tyto metody se často používají k identifikaci škály možných budoucích událostí a ke zvážení aktuálních možných opatření, jež nám umožní na takové události v případě jejich výskytu reagovat. Tím se zvyšuje připravenost stávajících politik a systémů na nejrůznější potenciální budoucí výzvy a jejich odolnost vůči nim. Důležité je, že konkrétní činnost probíhá v současnosti a zkoumá se celá škála pravděpodobných možných budoucích scénářů.

Přístup EMCDDA je podrobně popsán níže, především však spočívá ve využití souboru participativních studií používajících mapování situace k získání poznatků pro stávající diskuse o tom, jak může agentura zajistit, aby její pracovní metody byly i nadále v souladu s budoucími

potřebami. Důležitou připomínkou je, že cílem tohoto postupu je poskytnout informace pro současnou praxi na základě posouzení možného budoucího vývoje, nikoli snaha předvídat budoucí události. Z toho rovněž vyplývá, že pravidelné opakování podobných studií může být pro agenturu cenné, jelikož umožňuje pravidelně přizpůsobovat stávající přístupy na základě posouzení možných změn v dlouhodobém výhledu.

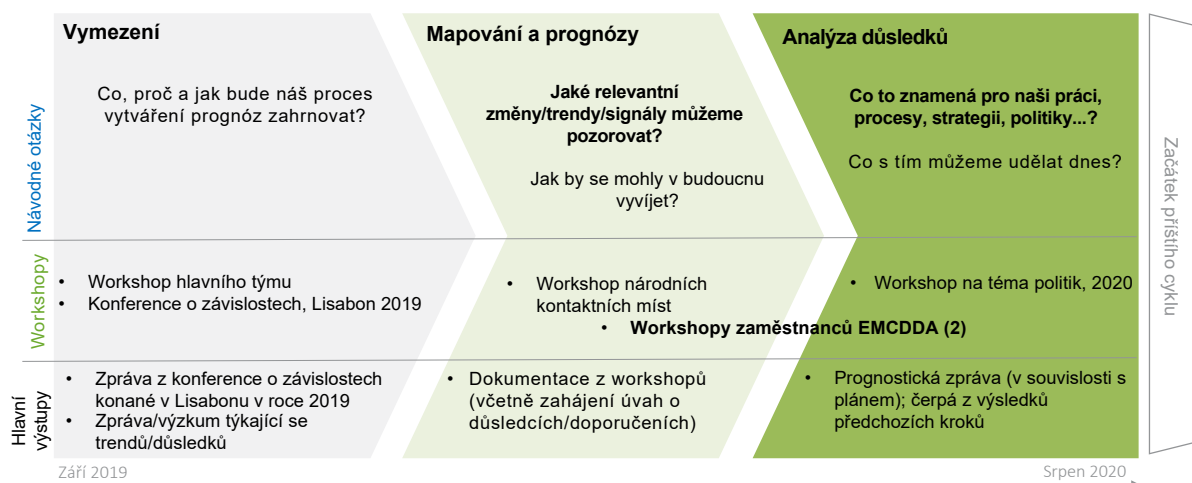
Shrnutí hlavních poznatků ze studie

Výsledkem studie je:

- lepší pochopení potenciální úlohy činností zaměřených na možnosti budoucího vývoje a prognózy při poskytování podkladů pro aktuální činnost EMCDDA,
- uznání toho, že tyto druhy činností, jsou-li prováděny pravidelně, mohou přispět k vytvoření aktivnější organizace zvyšováním povědomí o možném budoucím vývoji a formováním více do budoucna zaměřeného přístupu,
- uznání hodnoty vytvoření úložiště nástrojů a metod na podporu podobných studií zúčastněnými stranami,
- větší povědomí o činnostech v této oblasti na úrovni Komise a agentur EU a o možnostech synergií a sdílení znalostí,
- větší uznání a potvrzení skutečnosti, že spolutvářící proces může být cenný z hlediska analýzy toho, jak může EMCDDA zajistit, aby jeho pracovní metody zůstaly v souladu s budoucími potřebami.

OBRÁZEK 1

Proces vytváření prognóz EMCDDA (první cyklus): harmonogram a výstupy

Proč je důležité vypracovat prognózu nebo možné varianty budoucího vývoje?

Žijeme v éře rychlých a zásadních změn. Přeměny společnosti a technologické inovace jsou čím dál rychlejší a mohou předběhnout stávající politiky a intervence. Mají-li analýzy provedené na podporu rozhodovacích procesů i nadále splňovat svůj účel, musí v takto propojeném a složitém světě jít nad rámec konkrétních odborných znalostí a zohlednit, že zaměření na jeden problém často nemusí stačit k určení budoucích hrozeb nebo příležitostí. Důvodem je skutečnost, že současné výzvy veřejné politiky jsou často ovlivněny otázkami, které mají z hlediska jejich konkrétní oblasti zájmu externí povahu. Na všechny oblasti lidské činnosti mohou mít dopad aspekty, jako je globalizace, změna klimatu nebo digitální inovace. Je však možné, že budou považovány za příliš obecné na to, aby mohly být zahrnuty do úvah o určité konkrétní oblasti, jako je protidrogová politika. Může se tedy stát, že významné externí faktory změn budou opomenuty.

Vlády, orgány EU a jejich specializované agentury proto začaly zkoumat soubor prognostických metod, jejichž cílem je podporovat systémové myšlení, prognostické znalosti a participativní procesy, které záměrně překračují tradiční hranice politik a orgánů. Účel činností zaměřených na možnosti budoucího vývoje / prognózy se liší, obecně však je cílem zvýšit připravenost organizací na možný důležitý budoucí vývoj a/nebo lépe pochopit, jaké organizační strategie jsou v současné době zapotřebí k dosažení příznivějších výsledků v budoucnosti nebo k předcházení méně žádoucím výsledkům. Tyto činnosti nás často vedou

k tomu, abychom na budoucnost pohlíželi jako na něco, co lze tvořit nebo formovat, nikoli jako na něco předem určeného.

„Prognostická studie EMCDDA do roku 2030“ použila metodu mapování situace ke zkoumání událostí, problémů a trendů, které by mohly ovlivnit oblast drog, nezaměřila se však pouze na otázky závislosti a na Evropu. Analyzovala také globální faktory změn (megatrendy), které mají nebo v budoucnu mohou mít dopad na situaci v oblasti drog, monitorování drog a protidrogové intervence. Použité metody sahaly od přezkumu literatury, tematických analýz a workshopů až po odborné skupiny. Studie navíc zahrnovala i participativní prvek, díky čemuž mohly zúčastněné strany z různých oborů a zemí k tomuto procesu přispívat a využívat jej.

V letech 2019 a 2020 uspořádalo EMCDDA šest akcí, na nichž se sešlo přibližně 350 osob, aby k této studii přispěly svými názory na budoucnost v oblasti drog a informačních potřeb: tematické sledování vývoje na konferenci o závislostech konané v Lisabonu v roce 2019 (30 zasedání a 60 prezentací) a 4 prognostické workshopy (Obrázek 1) za účasti výzkumných pracovníků, odborníků, tvůrců politik, sítě Reitox, zaměstnanců EMCDDA, členů statutárních orgánů a mezinárodních organizací.

Při interpretaci zjištění této studie je důležité mít na paměti, že přístup spočíval v určení různých faktorů, které mohou být důležité v budoucnosti, nejednalo se o prediktivní studii zaměřenou na stanovení jistoty a spolehlivosti těchto faktorů. Zjištění mají tedy sloužit pouze jako podklad pro další diskuse.

Hlavní faktory změn

Hlavní faktory změn, které studie určila jako faktory, které mohou mít dopad na oblast drog, byly klasifikovány jako faktory sociální, ekonomické, technologické, environmentální/ekologické nebo politické povahy. Byly rozděleny do tří hlavních kategorií:

- megatrendy – hlavní externí faktory změn, které mají dopad na Evropu a celý svět,
- nové trendy v oblasti drog (interní) a
- slabé signály – definované jako ukazatele potenciálních nových problémů, které mohou v budoucnu získat na významu.

Z celkového počtu čtrnácti globálních megatrendů, které Společné výzkumné středisko Evropské komise (JRC) stanovilo jako významné pro budoucnost Evropy ⁽¹⁾, účastníci studie opakovaně vybrali pět megatrendů, které jsou nedůležitější pro oblast drog a budoucí činnost EMCDDA: zrychlující se technologická změny a hyperkonektivita, rostoucí počet nerovností, změny výzev ve zdravotnictví, pohyb obyvatelstva (včetně migrace, urbanizace a demografické nerovnosti) a změna klimatu a zhoršování životního prostředí.

Megatrendy: pět megatrendů označených jako nedůležitější faktory změn v oblasti drog

1. Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita (např. digitalizace, která mění vzorce užívání a výroby, jakož i inovace v oblasti intervencí; příležitosti k inovacím v metodách monitorování a dohledu)
2. Rostoucí počet nerovností (např. vznik nových zranitelných skupin ohrožených sociálním vyloučením a problémy s užíváním drog; nárůst užívání levných, dostupných a vysoce potentních nových drog, který bude problémem zvláště pro země s velkým počtem mladých lidí, ve kterých dochází k rychlým společenským změnám)
3. Změny výzev ve zdravotnictví (např. trhy s drogami se celkově stále více „farmaceutizují“ a větší pozornost je věnována nepřenosným nemocem, nikoli problémům souvisejícím s drogami)
4. Pohyb obyvatelstva – kategorie zahrnující tyto megatrendy:
 - rostoucí význam migrace,
 - pokračující urbanizace,

(1) Viz internetové stránky Evropské komise, [Megatrends hub](#) (Centrum pro megatrendy).

Co jsou megatrendy?

Megatrendy jsou dlouhodobé tendence, které jsou celkově pozorovatelné již nyní a pravděpodobně budou mít významný vliv na budoucnost v mnoha různých oblastech. Mají větší dopad než moc jednotlivých organizací a často i národních států. Společné výzkumné středisko Evropské komise určilo čtrnáct megatrendů, které jsou důležité pro budoucnost Evropy.

- rostoucí demografické nerovnosti.

(např. migrace a tok obyvatelstva, které mohou změnit poptávku po drogách a jejich užívání, přičemž demografické a společenské změny znamenají, že budoucí náklady na zdravotní péči v souvislosti s užíváním drog budou v rostoucí míře nést země se středními příjmy)

5. Změna klimatu a zhoršování životního prostředí

(např. změny v zemědělské produkci plodin nebo neregulovaná likvidace toxického odpadu a její dopad na životní prostředí)

Kromě toho byly identifikovány čtyři kategorie nových změn v oblasti drog: změny v protidrogové politice, v diskursu o závislostech, na trzích s drogami a v drogových službách.

Možné nové trendy a slabé signály v oblasti drog

1. Změny v protidrogové politice a právních předpisech

- přístup zaměřený na veřejné zdraví (politické intervence se zaměřují na cílené strategie minimalizace škod souvisejících s drogami),
- měnící se regulační rámec (nejasné hranice mezi legálními a nelegálními drogami, léky atd.),
- vývoj politik týkajících se konopí a zvýšená komercializace legálních konopných produktů (vliv průmyslu),

Co jsou nové trendy?

Nové trendy jsou relativně „silné“ a viditelné, nebo se jedná o nový vývoj, který již lze pozorovat (tj. existují určité zdroje/důkazy), ale které nejsou „tak velké“ jako megatrendy, ani tak malé jako „slabé signály“.

Co jsou slabé signály?

Slabé signály jsou ukazatele potenciálních nových problémů, které mohou v budoucnu získat na důležitosti. Slabý signál popisuje něco, co ještě není významné, ale co potřebuje určitý čas, aby získalo na důležitosti. Slabé signály doplňují analýzu trendů a lze je použít na rozšíření alternativních možností budoucího vývoje.

- důsledky globální ekonomiky (hospodářská krize a úsporná opatření ve veřejném sektoru),
 - populismus usnadněný informační krizí (alternativními fakty a falešnými zprávami).
2. Změny v diskursu o závislostech
 - možná větší normalizace užívání drog,
 - návrat psychedelických drog,
 - větší uznávání problematiky návykového chování,
 - zvýšený význam neléčebného používání léků.
 3. Změny na trzích s drogami
 - digitální trhy s drogami,
 - nárůst výroby syntetických drog, chemických inovací, vysoce potentních produktů, nových psychoaktivních látek a padělaných léků,
 - aktivita na trhu a výroba blíže spotřebitelům,
 - nové možnosti doručování (dopad globalizace) a větší propojenost mezi trhy,
 - nové velké spotřebitelské trhy v zemích s nízkými a středními příjmy.
 4. Změny v drogových službách
 - inovace a nové nástroje (elektronické a mobilní zdravotnictví, nový farmakologický přístup k závislostem a nemocem souvisejícím s drogami, např. očkování, náplasti),
 - komplexní profily potřeb a intervence na míru (stárnoucí skupiny a komorbidity, migranti, bezdomovectví, ale také nové zranitelnosti),
 - sdružené adiktologické služby (zapojení pacientů a občanské společnosti) a reakce na potřeby komunity,
 - nové chápání biotechnologií a neurologických procesů,
 - nové farmakoterapie.

Návodné otázky týkající se důsledků

Jaké jsou současné a budoucí informační potřeby pro účely rozhodování v Evropě?

Jaké nové zdroje informací, metody a nástroje by měly být začleněny do systému monitorování drog v EU?

Jak můžeme lépe informovat o výsledcích činnosti EMCDDA?

Co změny znamenají pro interní procesy EMCDDA, kulturu organizace a budoucí partnerství?

Možné důsledky pro budoucí informační potřeby a monitorování drog

S ohledem na měnící se vnější prostředí a vývoj v samotné oblasti drog se „prognostická studie do roku 2030“ zaměřila rovněž na určení nových informačních potřeb a důsledků pro evropský systém monitorování drog. Na základě názorů různých skupin zapojených zúčastněných stran lze nejčastěji určené problémy, které je třeba v budoucnu zohlednit, rozdělit do čtyř oblastí: oblast působnosti a rámec, metody a nástroje, komunikace a šíření informací, přístup a partnerství. Tyto oblasti jsou vzájemně propojeny a do určité míry se překrývají.

Oblast působnosti a rámec

Analýza hlavních faktorů změn vyvolala diskuse o složitosti drogové problematiky v důsledku společenských, technologických, politických, ekonomických a environmentálních změn. V tomto dynamickém a složitém kontextu je třeba zvážit, jak by oblast působnosti stávajícího systému monitorování drog mohla být rozšířena tak, aby poskytoval ucelenější přehled různých faktorů ovlivňujících situaci v oblasti drog v Evropě. Účastníci studie také navrhli změnit analytické zaměření na nová témata, která EMCDDA dosud nezkoumalo. Například sociální a zdravotní faktory, které by mohly představovat rizikové faktory z hlediska užívání drog a souvisejících škod, jako je migrační status, bezdomovectví a stárnoucí skupiny uživatelů drog. Kromě toho lze rozšířit zeměpisnou oblast působnosti systému monitorování a zahrnout lokalizovanější události, aby bylo možné odhalit vznikající potenciální rizika pro zdraví nebo bezpečnost, jakož i širší celosvětový vývoj, který může mít významné důsledky pro budoucí situaci v Evropě.

Zjištěné klíčové otázky: oblast působnosti a rámec

- Sociální faktory (gender, migrační status, bezdomovectví, starší lidé) a dopad na duševní zdraví
- Zeměpisná úroveň (celosvětová, národní, regionální či místní); změněná nebo rozšířená zeměpisná oblast (Západní Balkán, země sousedící s východní a jižní Evropou, ostatní příslušné regiony a země)
- Nová témata nebo oblasti (kyberkriminalita, geopolitika, zkoumání celého dodavatelského řetězce; propojení s jinými oblastmi trestné činnosti, životní prostředí, analýza nákladové efektivity, vyhodnocování problémů)
- Nové koncepce, nové právní rámce (nelegální a legální drogy; závislosti na návykových látkách a jiné typy závislostí)
- Zvýšená složitost v důsledku měnícího se statusu drog

Je třeba upozornit, že při interpretaci zjištění studie je nutné mít na paměti, že jsou výslovně určena jen k poskytnutí podkladů k zamyšlení. Stejně důležité je, že ačkoli se skutečně zdálo, že mezi různými skupinami bylo dosaženo vysoké míry shody ohledně řady zjištěných problémů, tato studie v žádném případě nepředstavuje jejich společný postoj. Důležité otázky identifikované a uvedené v tomto dokumentu si proto zasluhují, aby bylo zváženo jejich další možné využití jako podkladu pro budoucí činnost EMCDDA. Cílem studie však nebylo dospět k formálnímu závěru o tom, v jakých oblastech by se zejména mělo dosáhnout pokroku, ani kriticky vyhodnotit související závěry.

Metody a nástroje

Pokud jde o důsledky pro budoucí systém monitorování drog, ze studie vyplynuly dva hlavní aspekty, a sice nutnost inovovat metody a nástroje monitorování (budoucnost monitorování) a monitorování zaměřené na určování možností budoucího vývoje (prognostický přístup).

Z hlediska tohoto prvního aspektu je nutné na systémové úrovni zajistit, aby přístup k monitorování drog nadále vyhovoval svému účelu, aby využíval technologický pokrok a aby došlo k integraci zavedených monitorovacích nástrojů s novými zdroji dat a řešeními v oblasti informačních technologií. Pokrok v oblasti dat velkého objemu, elektronického dohledu a informací z otevřených zdrojů má například potenciál usnadnit včasnou identifikaci nových

Zjištěné klíčové otázky: metody a nástroje

- Zajištění toho, aby běžné monitorování drželo krok se změnami a zajišťovalo podklady pro cyklus poznatků výzkumu (aktuálnější analýza, přezkum nástrojů hlášení a monitorovaných proměnných, např. věkové skupiny / starší kohorty, kvalitativnější výzkum), mezery ve znalostech a výzkumné otázky
- Běžné monitorování doplněné proaktivnějšími, včasnějšími a cílenějšími metodami posuzování hrozeb
- Využívání nových technologií (automatizované metody zpracování dat, biologický monitoring a data v reálném čase), ale také identifikace a řešení etických a metodických problémů, které přinášejí nové metody monitorování, nové informace a nové zdroje dat
- Potřeba prognostického souboru nástrojů, včetně rychlejší identifikace trendů, ale také vypracování scénářů ke zvýšení připravenosti
- Přínosy přijetí spolutvůrčího přístupu a většího zapojení poskytovatelů informací do analýzy a tvorby a sdílení znalostí (informační design)

trendů a zvýšit včasnost a citlivost hlášení. Náš současný přístup k monitorování drog založený na ukazatelích je i nadále důležitý pro analýzu časových řad a trendů a poskytuje i vysokou jistotu, neboť vychází z použití statisticky i metodologicky spolehlivých nástrojů. Často je však nezbytně reaktivní, a proto nemusí být v krátkodobém horizontu dostatečně citlivý vůči novým problémům. Na systémové úrovni (viz [Obrázek 2](#)) by proto mohlo být monitorování posíleno většími investicemi do doplňkových studií včasného varování a analýzy posouzení hrozeb.

Kromě toho by začlenění prognostických metod nebo metod zaměřených na budoucnost do systému monitorování mohlo zvýšit připravenost a poskytovat podklady pro politická rozhodnutí z dlouhodobějšího hlediska. Tyto přístupy mají ucelenější a mají zachycovat širší globální hledisko, zároveň je však třeba tuto spekulativnější analýzu propojit a otestovat s informacemi o současné situaci a novém vývoji v oblasti drog. Je rovněž zapotřebí uvědomit si zvýšenou nejistotu v důsledku spekulativního přístupu. Na systémové úrovni tak lze dosáhnout maximálního přínosu, jsou-li do použitého celkového modelu zahrnuty nástroje pro shromažďování informací s různým časovým výhledem. Při interpretaci dostupných informací je důležité zohlednit relativní silné a slabé stránky jednotlivých metod, jakož i skutečnost, že všechny metody s sebou přinášejí i nejistoty.

OBRÁZEK 2

Informační potřeby a modely hlášení s různým časovým výhledem

Komunikace a šíření informací

Aby byly informace užitečné pro různé zúčastněné strany, musí být jejich obsah a forma sladěny se specifickými potřebami těchto stran. Existují také nové způsoby komunikace a šíření informací. V rámci činnosti EMCDDA bylo zjištěno, že snadno použitelné datové platformy, přehledy, přístup k nezpracovaným datům a uzpůsobený obsah internetových stránek potenciálně zvyšují využití a míru využitelnosti těchto informací. Podle zjištění je také důležité zajistit včasnost hlášení a sdělovat informace v reálném čase a zároveň zabezpečit, aby byla odpovídajícím způsobem oznamována i zvýšená nejistota, která je s rychlým hlášením často spojena. Pro zvýšení přístupu k produktům ve vícero jazycích je zřejmě stále proveditelnější využívání aplikací s otevřeným zdrojovým kódem nebo strojových překladů, což bylo označeno za oblast, jež vyžaduje další zkoumání.

Přístup a partnerství

Nahlížíme-li na budoucnost z hlediska možných změn, například v oblasti regulace konopí a zvýšeného užívání psychoaktivních látek pro léčebné účely a navození pocitu pohody, zdá se, že zřejmě bude zapotřebí intenzivnější dialog, jakož i koordinovanější a meziodvětvová reakce na problémy. Velmi pravděpodobně bude nutný intenzivnější dialog se zástupci dalších oblastí politiky, jako je například duševní zdraví, alkohol a tabák, léky, bezpečnost potravin, ochrana spotřebitele, bezpečnost a ochrana zdraví při práci, životní prostředí, vzdělávání a sociální věci. Rovněž stále více převládá názor, že pro zvýšení dopadu činností je důležitý

spoluvůrčí přístup a větší zapojení poskytovatelů a uživatelů informací v rámci analýz, tvorby znalostí, know-how a sdílení informací.

Zjištěné klíčové otázky:
komunikace a šíření informací

- Možné přínosy využívání nových a digitálnějších způsobů informování o analýzách EMCDDA; snadno použitelné datové platformy nebo přehledy
- Zlepšení včasnosti hlášení (informace v reálném čase)
- Možnost poskytovat více školení (elektronické učení) zúčastněným stranám
- Možnosti strojového překladu (např. DeepL nebo jiné nástroje strojového překladu)
- Příležitosti k vývoji produktů na základě požadavků zúčastněných stran nebo potřeb specializovaných odběratelů
- Nutnost připravit se na krizové situace a rychlou komunikaci
- Zlepšování dopadu výstupů na základě většího začlenění komunikačních cílů do plánování vědecké práce

Zjištěné klíčové otázky: přístup a partnerství

- Začlenění přístupu zaměřeného na ochranu spotřebitele
- Pravidelné mapování situace a interní studie zaměřené na možnosti budoucího vývoje (prováděné každé dva nebo tři roky) mohou zvýšit informovanost zaměstnanců a přispět k přístupu více zaměřenému na budoucnost
- Hodnota společné tvorby – větší sdílení know-how a zvyšující se dostupnost dat nebo informací od externích partnerů v rámci širšího spektra zkušeností a zájmů
- Širší síť spolupracovníků (což souvisí s širší oblastí monitorování a novými nástroji), a to i v ekosystému EU

Závěry

Toto shrnutí prognostické studie EMCDDA do roku 2030 představuje přístup uplatněný ve studii a některé hlavní výsledky a úvahy, které ze studie vyplývají. Záměrem studie bylo poskytnout podklady ke zvážení, nikoliv identifikovat empirická zjištění nebo přesné předpovědi. Je zřejmé, že ohledně budoucnosti panuje značná nejistota a mohou se objevit „bílé vrány“, tedy události, které v podstatě nelze předvídat, které mohou nastat a které v delším časovém horizontu nastanou. Je však pravděpodobné, že organizace, které uvažují o různých možnostech budoucího vývoje, dokáží pravděpodobně lépe reagovat i v případě, že se musí potýkat s nepředvídatelnými událostmi.

Není překvapivé, že závěry z různých workshopů často odrážely pozadí a pohledy účastníků a budoucí práce by mohla zkoumat, jak by studii mohl ovlivnit větší počet víceoborových skupin. Mezi skupinami však panovala značná shoda, pokud jde o určení budoucího vývoje, který by mohl mít pravděpodobně dopad na problematiku drog. Shodné výsledky jednotlivých analýz, které vypracovali účastníci této studie, rovněž upozorňují na hodnotu tohoto druhu participativního procesu společné tvorby a posiluje naše přesvědčení o tom, že zjištěné problémy si zasluhují další kritické posouzení. Tuto prognostickou studii lze rovněž považovat za informativní a komunikační nástroj, neboť přispěla k vytvoření společné vize a společného pohledu, pokud jde o možnosti a výzvy, které by mohly být důležité pro zajištění toho, aby činnost EMCDDA zůstala ve střednědobém a dlouhodobém horizontu pro jeho zúčastněné strany relevantní.

Existují rovněž určité zjevné meze použitého přístupu. Jak se očekávalo, díky zaměření na mapování situace byly shromážděny informace o megatrendech a trendech, které nejsou „radikálně nové“. Systematizace těchto informací však má svou hodnotu a vytvořený rámec lze znovu použít jako základ pro další úvahy. Většina poznatků o důsledcích a zvláštěnostech vývoje trendů v oblasti drog byla výsledkem diskusí na odborných workshopech (viz [Obrázek 1](#)). To je silnou stránkou zvoleného přístupu, neboť výsledkem je společné formulování závěrů diskusí se zúčastněnými stranami. Lze to však považovat i za omezení, protože to může vést ke skupinovému myšlení, přehnané interpretaci zjištění, která jsou spojena s určitým časovým úsekem a kontextem a jsou nutně spekulativní, nebo k přesvědčení, že stávající analýza je určitým způsobem konečná a v budoucnu nevyžaduje revizi ani kritický přezkum. Na tento typ metody je tedy třeba nahlížet v kontextu průběžného praktického naplňování, které agentuře a jejímu monitorovacímu systému umožňuje stát se agilnější a dynamičtější, nikoli jako na jednorázový nebo konečný úkol.

Dospělo se tudíž k závěru, že by bylo užitečné vytvořit prognostický soubor nástrojů EMCDDA, který by umožnil, aby poznatky z této studie byly k dispozici pro budoucí studie prováděné buď agenturou, nebo jejími zúčastněnými stranami. Rovněž bylo konstatováno, že závěry studie jsou relevantní i v kontextu diskusí o novém provozním modelu a digitální transformaci komunikační činnosti agentury. Tato studie také užitečně pomáhá EMCDDA v jeho zapojení do činností týkajících se Inovačního centra EU pro vnitřní bezpečnost, Akčního plánu EU pro oblast drog na období 2021–2025 a dalších iniciativ EU zahrnujících inovace a výzkum.

ČÁST 2

Budoucnost monitorování drog v Evropě do roku 2030

Úvod do problematiky prognóz

Svět je stále více propojen prostřednictvím toků informací, zboží, služeb a osob, což znamená, že změny v jedné části světa mohou mít dopad i jinde (EEA, 2020). Žijeme také v éře rychlejších a zásadních změn s nerovnoměrným dopadem na zeměpisné oblasti a generace. Tempo společenských změn a technologických inovací navíc zrychluje a předbíhá uplatňované politiky a intervence (Wilkinson, 2017).

V takto propojeném a složitém světě by analýza vypracovaná na podporu rozhodovacích procesů měla být spolehlivá, včasná a komplexní, měla by jít nad rámec konkrétních odborných znalostí a měla by zohlednit, že zaměření na jediný problém nemusí při řešení nových hrozeb a příležitostí stačit. V současné době lze jen málo výzev v oblasti veřejné politiky omezit na jednu konkrétní oblast politiky (Habegger, 2010).

Vlády, orgány EU a jejich specializované agentury proto začaly zkoumat soubor prognostických metod, jejichž cílem je podporovat systémové myšlení, prognostické znalosti a participativní procesy (viz [Obrázek 3](#)). Ty záměrně překračují tradiční hranice oblastí politiky a působnosti institucí. Jsou východiskem pro zvýšení povědomí organizací o změně, reaktivitě a schopnosti reakce a jejich cílem je vytvořit společnou vizi pro tvorbu politik. Ačkoli se navzájem liší, činnosti zaměřené na možnosti budoucího vývoje nebo prognózy⁽²⁾ obecně pomáhají organizacím připravit se na možný vývoj, který může mít dopad na jejich činnost v budoucnu. Mohou pomoci lépe porozumět tomu, které organizační strategie je třeba provádět v současné době, aby se v budoucnosti dosáhlo žádoucích výsledků, nebo aby se předešlo výsledkům méně žádoucím. Tyto činnosti nás vedou k tomu, abychom na budoucnost pohlíželi jako na něco, co lze tvořit nebo formovat, nikoli jako na něco již určeného.

⁽²⁾ V této oblasti probíhá diskuse o terminologii, v tomto dokumentu však používáme pojem „prognóza“, jak je zaveden v evropské politice (stručný přehled vývoje terminologie viz Gidley, 2017).

OBRÁZEK 3

Prognostický přístup

Prognóza je **systematický, participativní** proces shromažďování informací o budoucnosti a střednědobý až dlouhodobý proces budování vize, jehož cílem je **umožnit** současná **rozhodnutí a mobilizovat společná opatření**.

Zdroj: Společné výzkumné středisko (JRC), *What is Foresight* (Co je to prognóza).

Přístupy zaměřené na možnosti budoucího vývoje se ve veřejném a výzkumném sektoru poprvé objevily po druhé světové válce a v soukromém sektoru se používají od 70. let 20. století. V poslední době však narůstá jejich vliv a v oblasti vývoje se stávají rozšířenější (Gidley, 2017). Takovéto činnosti zaměřené na budoucnost mají obvykle spekulativnější povahu než konvenčnější vědecká práce a často jsou založeny na specializovaných a někdy méně konvenčních nových metodách.

Díky pozitivním zkušenostem ostatních orgánů a subjektů EU s využíváním prognostických metod se EMCDDA rozhodlo provést první prognostickou studii, která měla poskytnout informace pro strategické úvahy agentury o tom, jak zlepšit reakci evropského systému monitorování drog na dynamičtější a složitější situaci, která zahrnuje rychlé změny v informačním prostředí a nové informační potřeby.

Cílem studie bylo pilotně vyzkoušet uvedenou metodu a ověřit její užitečnost pro přeměnu agentury a jejich monitorovacích činností v citlivější a pružnější systém, který by mohl následně přispět ke zvýšení připravenosti Evropy na budoucí výzvy v oblasti zdraví a bezpečnosti.

„Prognostická studie EMCDDA do roku 2030“: proces a metody

Celkový rámec

Ve strategii EMCDDA do roku 2025 byla naplánována prognostická studie, která měla poskytnout podklady pro stanovení budoucích priorit v oblasti monitorování drog a souvisejícího hlášení v Evropě a podpořit tak politický dialog o drogách.

V souladu s tímto závazkem zahájilo EMCDDA na podzim roku 2018 první prognostickou studii s obecným cílem analyzovat současný a potenciální budoucí vývoj a jeho důsledky pro evropský systém monitorování drog do roku 2030 a stanovit soubor doporučení, jak zajistit, aby nástroje a metody EMCDDA nadále vyhovovaly svému účelu v kontextu měnícího se informačního prostředí a nových informačních potřeb.

V rámci první činnosti tohoto druhu se EMCDDA zaměřilo na pilotní prognózu nebo prognostické metody s cílem poskytnout podklady pro strategický diskurs EMCDDA a zkoumat, jak by mohl být proces vytváření prognóz užitečně začleněn do budoucích pracovních postupů EMCDDA.

Projekt byl zahájen zkoumáním různých prognostických přístupů s cílem lépe porozumět užitečnosti tohoto druhu činnosti a analýz pro interní a externí účely agentury a nastolit společný pohled a jazyk mezi odbornými zaměstnanci EMCDDA. V průzkumné fázi byly posouzeny stávající interní kapacity a přezkoumány různé probíhající činnosti, které mohly potenciálně přispět k celkové prognostickou studii.

Kromě toho byl z různých stávajících modelů prognostického rámce, které poskytují přehled typického procesu vytváření prognóz (viz např. Hines, 2018; Hines a Bishop, 2013), vybrán jeden model, který byl přizpůsoben účelům studie EMCDDA. Tento rámec byl považován za efektivní i relevantní pro podmínky veřejného sektoru a stávající interní kapacity agentury.

Zvolený rámcový model doporučuje proces v pěti krocích, jehož cílem je a) vymezení projektů a stanovení jejich rozsahu; b) mapování prostředí; c) analýza výsledků a vypracování prognóz; d) analýza důsledků a e) přezkum a přizpůsobení rámce. Model má cyklickou nebo kontinuální povahu, což umožňuje učinit si dlouhodobější představu

OBRÁZEK 4

Model prognostického rámce: jeden úplný cyklus souvislého procesu vytváření prognóz

Úpravy modelu: Daheim na základě Hinese (2018) a Hines a kol. (2017).

a zároveň vytvářet kapacitu „krok za krokem“ a postupně rozvíjet prognostický soubor nástrojů EMCDDA (tj. soubor prognostických metod, nástrojů a přístupů). Zásadní je, že tento model zajišťuje pravidelný prvek přezkumu a úvah na konci každého cyklu. Tento přístup tak umožňuje, aby byly získané poznatky průběžně začleňovány do následných činností. Zásadním prvkem modelu je přístup založený na spolupráci, který umožňuje zapojení hlavních zúčastněných stran do analýzy důsledků budoucího možného vývoje a určení budoucích prioritních opatření. Prostřednictvím tohoto přístupu lze zapojit širokou škálu zúčastněných stran, shromáždit poznatky a vytvořit pevný základ prognostických činností v rámci prvního cyklu.

Vzhledem ke stávajícím zdrojům a časovému rámci projektu bylo rozhodnuto, že první cyklus prognostické studie EMCDDA bude probíhat podle výše uvedeného modelu (viz [Obrázek 4](#)), bude však mít cílený rozsah („mapování situace“), a teprve později budou cykly rozšířeny na rozmanitější a širší perspektivy budoucího vývoje na základě tvorby scénářů a podrobnější analýzy konkrétního vývoje.

Metody

První prognostická studie EMCDDA se soustředila na mapování prostředí (nebo mapování situace – viz [Obrázek 5](#)), které zahrnovalo holistickou analýzu obecného prostředí – studie událostí, problémů a trendů, které mají vliv na

oblast drog, ale týkají se i oblastí mimo rámec drog či závislostí a mimo evropský region. Cílem bylo analyzovat globální faktory změn, které mají nebo v budoucnu mohou mít důsledky pro situaci v oblasti drog, monitorování drog a související intervence.

Komplexní přezkum (viz [Obrázek 5](#)) faktorů změn byl zaměřen na identifikaci slepých míst z hlediska toho, co může přinést změny v oblasti drog.

Faktory změn posuzované ve studii měly sociální, technologickou, ekonomickou, environmentální/ekologickou nebo politickou povahu a byly rozděleny do tří hlavních kategorií (viz [Obrázek 6](#)).

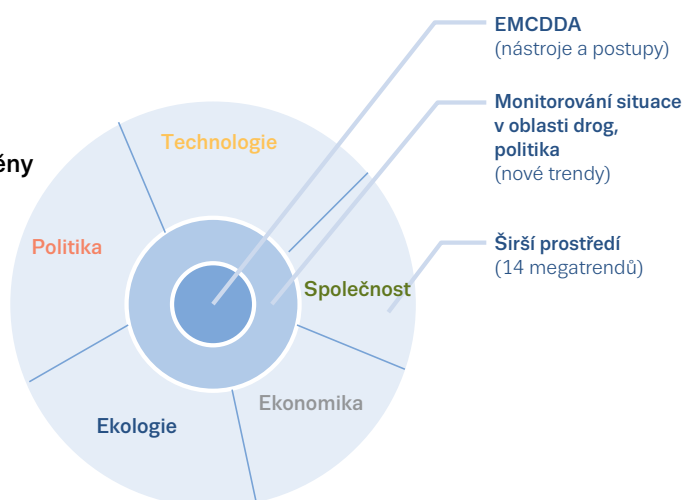
Megatrendy jsou definovány jako dlouhodobé, mezinárodní a globalizované sociální a hmotné tendence, které jsou pozorovatelné již nyní a pravděpodobně budou mít významný vliv na budoucnost. Setkávají se s nimi všichni, často ve více či méně stejných souvislostech, jelikož megatrendy vytvářejí obecné parametry pro změny postojů, politik a zaměření činnosti ve víceletých obdobích. Mění prostředí na celosvětové, ale i na místní úrovni, například na úrovni regionu, národního státu či společnosti, a jsou větší než moc jednotlivých organizací a často i národních států (např. urbanizace, demografické změny) (EFP, 2010; Rhodes, 2019). Ve studii EMCDDA bylo k analýze zvoleno čtrnáct megatrendů, které navrhlo Společné výzkumné středisko EU (JRC) a které byly určeny jako relevantní pro budoucnost

OBRÁZEK 5

Zásady analýzy trendů – komplexní pohled

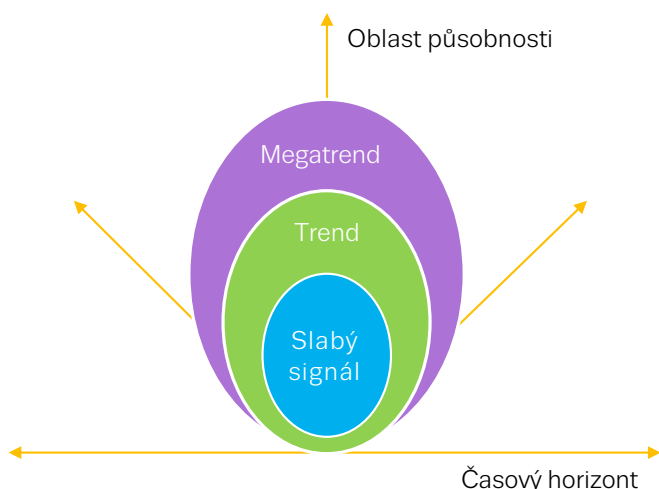
Mapování prostředí Komplexní pohled

Umožnit zachycení slepých míst z hlediska případných **faktorů změny**

OBRÁZEK 6

Mapování prostředí – klíčová kritéria

Budoucí dopady – zakázka pro EMCDDA, 2020.

Evropy (další popis viz seznam v dokumentech [Megatrendy významné pro budoucnost Evropy](#) a [Megatrendy, které mohou mít dopad na situaci v oblasti drog v Evropské unii](#)).

Nové trendy / trendy jsou relativně „silné“ a viditelné, nebo se jedná o nový vývoj, který již lze pozorovat (tj. existují-li určité zdroje nebo důkazy), ale který není „tak velký“ jako megatrendy, ani tak malý jako „slabé signály“ (Dragt, 2017). Často přímo souvisí s analyzovanou oblastí, v našem případě s oblastí drog.

Slabé signály jsou ukazatele potenciálních nových problémů, které mohou v budoucnu získat na důležitosti. **Slabý signál** popisuje něco, co ještě není významné, ale co potřebuje určitý čas, aby získalo na důležitosti. Slabé signály doplňují analýzu trendů a lze je použít na rozšíření alternativních možností budoucího vývoje.

Metody použité pro mapování prostředí (mapování situace) sahaly od přezkumu literatury, tematických analýz a workshopů až po odborné skupiny. Celá studie měla i robustní participativní prvek, který zúčastněným stranám z různých oborů a zemí umožňoval k tomuto procesu přispívat a využívat jej. Hlavní zúčastněné strany zapojené do první prognostické studie EMCDDA zahrnovaly 30 národních kontaktních míst, zaměstnance EMCDDA, členy statutárních orgánů, výzkumné pracovníky a vnitrostátní činitele s rozhodovací pravomocí.

Hlavní akce proběhly od listopadu 2018 do září 2020 (Obrázek 7). Klíčovými v rámci tohoto procesu bylo pět workshopů organizovaných pro národní kontaktní místa, zaměstnance EMCDDA a tvůrce politik EU. K celému procesu však smysluplně přispěla i další setkání. Zatímco úvodní setkání sítě Reitox v Lisabonu v listopadu 2018 se zaměřilo především na diskusi o informačních mezerách a monitorovacích nástrojích s vnitrostátními a mezinárodními partnery, workshop se střediskem JRC v únoru 2019 byl věnován systematickému mapování prostředí v oblasti drog a podmínek EMCDDA a určení stávajících zdrojů informací. Výsledkem konference o závislostech konané v Lisabonu v roce 2019, která se věnovala i tématu budoucnosti, byla také rozsáhlá analýza možného vývoje ve všech oblastech

Megatrendy významné pro budoucnost Evropy

Megatrendy jsou dlouhodobé tendence, které jsou pozorovatelné již nyní a pravděpodobně budou mít významný vliv na budoucnost (viz také Kompetenční centrum JRC pro strategický výhled).

Klíčová kritéria megatrendů:

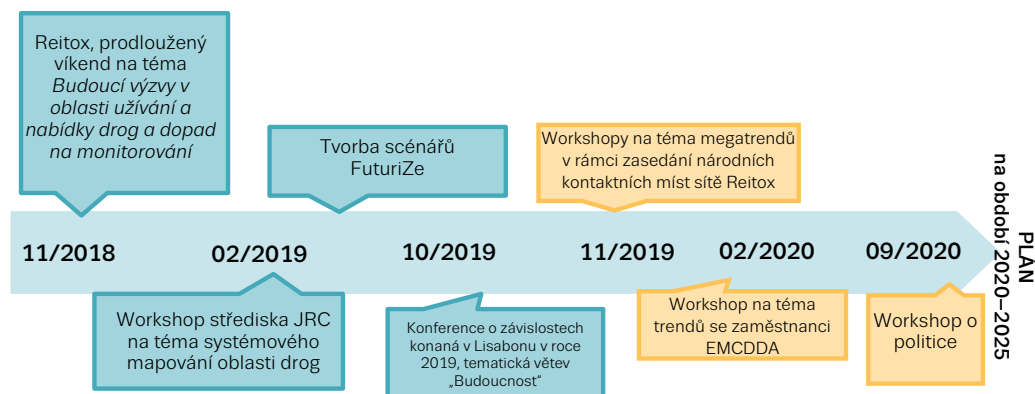
- celosvětově pozorovatelné (i s regionálními rozdíly),
- dopad na řadu dalších oblastí,
- spíše „stabilní“, u nichž se očekává, že budou pokračovat alespoň dalších deset let (na rozdíl od mikrotrendů nebo slabých signálů).

Společné výzkumné středisko určilo čtrnáct megatrendů, které jsou důležité pro budoucnost Evropy.

1. Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita
2. Zhoršování nedostatku zdrojů
3. Mění se povaha práce
4. Změna bezpečnostního paradigmatu
5. Změna klimatu a zhoršování životního prostředí
6. Pokračující urbanizace
7. Diverzifikace vzdělávání a učení
8. Rostoucí počet nerovností
9. Rozšiřující se vliv východu a jihu
10. Rostoucí spotřeba
11. Rostoucí demografické nerovnosti
12. Rostoucí vliv nových systémů správy a řízení
13. Rostoucí význam migrace
14. Změny výzev ve zdravotnictví

OBRÁZEK 7

Nejdůležitější zasedání týkající se prognostické studie EMCDDA

souvisejících s drogami a doporučení pro budoucí přístupy k monitorování.

Celý proces byl organizován tak, aby při přípravě a strukturování hlavních prognostických workshopů bylo možné vycházet z výsledků předchozích setkání a poznatků z analýz EMCDDA (zejména *Evropské zprávy o drogách 2019* a *Zprávy o evropských drogových trzích* z roku 2019).

Je také třeba upozornit, že níže uvedené poznatky pouze shrnují problémy zjištěné v rámci prognostické studie EMCDDA. Poskytují užitečné podklady pro další úvahy a mezi jednotlivými skupinami bylo dosaženo značné shody ohledně řady zjištěných problémů. Poznatky jsou zde nicméně nabízeny v rámci našeho informování o výsledcích tohoto procesu a nemají být konečnými závěry ani nemají představovat formální shodu účastníků.

V rámci konference o závislostech konané v Lisabonu v roce 2019 se uskutečnilo šest hlavních akcí s přibližně 150 účastníky a jedna tematická akce. Uskutečnilo se 30 zasedání a 60 prezentací pro cílové publikum čítající zhruba 200 osob⁽³⁾. Zúčastnili se jich výzkumní pracovníci, odborníci a tvůrci politik ze všech kontinentů, zástupci sítě Reitox a zaměstnanci a členové statutárních orgánů EMCDDA (správní rady a vědeckého výboru)⁽⁴⁾ a zástupci mezinárodních organizací.

Hlavní faktory změn

Tento oddíl shrnuje klíčové výsledky procesu a společné rysy z hlediska jejich přínosu k mapování prostředí a identifikaci hlavních faktorů ovlivňujících situaci v oblasti drog, a tudíž i evropský systém monitorování.

Megatrendy, které mohou mít dopad na situaci v oblasti drog v Evropské unii

Megatrendy představují dlouhodobý celosvětový vývoj, byť s regionálními rozdíly, a ovlivňují mnoho různých oblastí a politik. Ačkoli všech čtrnáct megatrendů, které navrhlo středisko JRC (viz [Megatrendy významné pro budoucnost Evropy](#)), má dopad na situaci v oblasti drog v Evropě, v tomto dokumentu stručně popisujeme ty, které různé skupiny zapojené do prognostické studie EMCDDA určily jako nejdůležitější a nejrelevantnější pro situaci v oblasti drog, a tudíž pro evropský systém monitorování ([Tabulka 1](#)). Některé z nich jsou již dobře zdokumentovány, jiné je třeba dále prošetřit, pokud jde o jejich možný dopad na situaci v oblasti drog. Kromě toho mají některé megatrendy průřezovou povahu a nemusí být jasně odlišitelné a oddělitelné od ostatních. Pro každý megatrend stručně nastiňujeme jeho vývoj a zvažujeme možné důsledky pro oblast drog.

Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita

K vývoji megatrendu

Pokrok v oblasti genetiky, nanotechnologií, robotiky a umělé inteligence, fotoniky, kvantových technologií a dalších nových technologií zrychluje a stejně tak i synergie mezi nimi. Mění povahu a rychlost nových vědeckých objevů a komplikují naše chápání toho, co je vlastně možné. Hyperkonektivita, „internet věcí“, rozšířená realita a systémy kolektivní

⁽³⁾ Konzervativní odhad na základě FuturiZe bursaries – 120 účastníků a účastníci dvou zvláštních zasedání věnovaných prognózám za podpory EMCDDA.

⁽⁴⁾ Členové vědeckého výboru se podíleli na počáteční fázi (úvodní zasedání sítě Reitox), zatímco členové správní rady se zúčastnili workshopu o politice v oblasti prognóz.

TABULKA 1

Pět hlavních megatrendů určených jako nedůležitější pro oblast drog

Megatrendy vybrané jako nedůležitější pro oblast drog	Národní kontaktní místa	Tvůrci politik	Zaměstnanci EMCDDA	Zprávy
Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita	X	X	X	X
Změna klimatu a zhoršování životního prostředí		X	X	X
Rostoucí počet nerovností	X	X	X	X
Změny výzev ve zdravotnictví	X	X	X	X
Kategorie „pohyb obyvatelstva“				
▪ Rostoucí význam migrace		X	X	
▪ Rostoucí demografické nerovnosti		X	X	X
▪ Pokračující urbanizace		X		

Na základě „prognostických workshopů“ (národních kontaktních míst, zaměstnanců EMCDDA a tvůrců politik), odborných zpráv EMCDDA a zprávy vypracované v roce 2019 Rhodesem o konferenci o závislostech konané v Lisabonu v roce 2019.

inteligence spolu s klesajícími náklady na zavádění nových technologií mění celé systémy výroby, správy a řízení ⁽⁵⁾.

Poznátky o důsledcích pro oblast drog

Technologické změny se dotýkají mnoha aspektů oblasti drog – digitalizace mění vzorce užívání a výroby, přičemž dochází také k inovacím v oblasti intervencí.

Technologie mohou narušit tradiční maloobchodní dodavatelské sítě a vytvořit nové trhy (Rhodes, 2019). V současné době existují dvě primární formy on-line trhu, které mohou mít dopad na budoucnost drog a závislostí: trh s drogami na běžném webu a na darknetu. Obě tyto formy umožňují digitální komunikace a používání sociálních sítí. Digitalizace trhů rozšiřuje distribuční sítě a posiluje nízkoobjemový a přímý prodej spotřebitelům prostřednictvím šifrované komunikace a používání elektronických měn. On-line trh se jeví být dynamický i odolný a očekává se, že poroste, čímž se zvýší dostupnost nelegálních drog a léčivých přípravků (EMCDDA a Europol, 2019). Budoucnost trhů na darknetu je méně jasná a může záviset na tom, do jaké míry budou schopny udržet si důvěru kupujících i prodejců za situace, kdy jejich provozování komplikuje policie a dochází k podvodům.

Digitalizace v oblasti léčby drogové závislosti a péče posiluje inovace týkající se intervencí za účelem minimalizace škod a léčby, jedná se například o elektronické zdravotnictví (používání elektronické komunikace a souvisejících technologií na podporu poskytování zdravotní péče, diagnostiky, léčby a monitorování) a mobilní zdravotnictví (používání mobilních zařízení k monitorování pacientů, šíření informací a intervencím). Oba tyto nové typy zdravotnictví jsou však stále z hlediska užívání nelegálních drog a závislostí nedostatečně vyhodnocovány. Tento vývoj, který směřuje k sebemonitorování a intervencím na individuální úrovni, může změnit způsob, jakým budou služby v budoucnu fungovat, vyvolává však také obavy z hlediska ochrany soukromí a správy dat (Rhodes, 2019).

V oblasti farmaceutických technologií dochází k nebyvalému rychlému vývoji (např. přímo působící antivirotika – DAA, nové prostředky pro podání naloxonu). Tyto inovace budou utvářet intervence týkající se závislostí (např. opioidní agonisté s prodlouženým uvolňováním mají potenciál zásadně změnit situaci, pokud jde o vysokou úmrtnost v důsledku předávkování opioidy). Klíčovou otázkou pro nadcházející roky bude to, jak by se postupy léčby mohly změnit díky dostupnosti nových léčebných možností.

Přístup k internetu a on-line zboží a službám má dopad na každodenní život, včetně zájmů a chování mladých lidí. V rámci této věkové skupiny, která se narodila do prostředí internetu a pro kterou internet představuje nedílnou

⁽⁵⁾ Více informací o tomto megatrendu viz internetové stránky Evropské komise knowledge4policy.

součástí každodenního života, jsou používání internetu a on-line hazardní a jiné hry běžnou skutečností. Od roku 2015 Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) se znepokojením poukazuje na rostoucí oblíbenost hazardních her mezi mladými lidmi. Vysoká míra normalizace hazardních her ve společnosti a kultura hazardních her v rodinách jsou považovány za důležité faktory rozšíření hazardních her a přechodu mladých lidí k problémovému hráčství. Ve zprávě se uvádí, že vývoj vzorců návykového používání internetu, včetně on-line hazardních a jiných her u dětí a dospívajících, je třeba pečlivě monitorovat a zkoumat, přičemž opatření, která by u dospívajících předcházela rozvoji problémů spojených s on-line hazardními hrami, mají vysokou prioritu (ESPAD Group, 2020).

Digitalizace přináší příležitosti pro inovace v metodách monitorování a dohledu. Pokrok v oblasti dat velkého objemu, elektronického dohledu a elektronického zdravotnictví zahrnuje potenciál pro tvorbu nástrojů k odhalování nových trendů (Rhodes, 2019). Digitální platformy navíc potenciálně umožňují větší zapojení poskytovatelů informací a uživatelů do analýz, tvorby a sdílení znalostí a přechod na model práce založený na větší spolupráci.

Změna klimatu a zhoršování životního prostředí

K vývoji megatrendu

I kdyby všechny emise z lidské činnosti náhle ustaly, klima by se nadále měnilo. Pokračující a nepolevující antropogenní znečištění a emise skleníkových plynů však dále zvyší globální oteplování, acidifikaci oceánů, dezertifikaci a mění se klimatické vzorce. Tyto jevy, ještě zhoršené znečištěním, nadměrným využíváním přírodních zdrojů a zhoršováním životního prostředí, povedou k závažným, všudypřítomným a nevratným změnám pro lidi, majetek, ekonomiky a ekosystémy po celém světě ⁽⁶⁾.

Poznátky o důsledcích pro oblast drog

Narůstá povědomí o škodách na životním prostředí, které může způsobit výroba nelegálních drog, a patrně dochází i ke kulturnímu posunu směrem k jejich uznávání: škody na ekosystému zvyšují nepříznivé účinky vyplývající z výsadby, sklizně a produkce konopí a kokainu a výroba metamfetaminu je obdobně spojena s neregulovanou likvidací toxického odpadu a jejím dopadem na životní prostředí. Toto měnící se kulturní povědomí může změnit budoucí volby týkající se užívání drog, jakož i společenskou přijatelnost vzorců užívání drog. Změna klimatu může změnit kapacity produkce plodin a zemědělské regiony a následně mít dopad na trhy s drogami. Na místní úrovni tak může

mít významný dopad na vzorce užívání drog a škody, což vyžaduje odpovídající intervence (Rhodes, 2019).

Přírodní katastrofy, jako jsou záplavy, prudké bouře a vlny veder, mohou ovlivnit migraci lidí. Ztráty majetku v důsledku přírodních katastrof by mohly vést ke značným nerovnostem a sociálním problémům, k násilí a užívání drog. Změna klimatu je rovněž spojena se zvýšeným výskytem různých chronických onemocnění a infekčních nemocí, což vede k větší zranitelnosti a nerovnostem. Problémy v oblasti duševního zdraví by mohly narůst v důsledku přetrvávajícího stresu a obav z katastrof a rostoucího užívání alkoholu, drog a léků.

Ke stávajícímu tlaku může přispět změna klimatu v oblastech konfliktů a nestability, kde již organizované zločinecké skupiny těží ze společenské nestability, zneužívají zranitelné skupiny a lákají je k obchodu s drogami. Totéž platí pro oblasti, kde záplavy nebo tropické cyklony mohou ovlivnit nabídku drog a obecně mít dopad na bezpečnost a stabilitu výroby drog v regionu. Budou se hledat nová místa, kde lze pěstovat rostliny, z nichž se vyrábějí drogy, zatímco tradiční pěstelské oblasti již nebude možné využívat.

Zároveň výzkum naznačuje, že vzroste a bude se diverzifikovat užívání a výroba léčivých přípravků v reakci na nové zdravotní hrozby spojené se změnou klimatu (včetně duševních onemocnění), zejména vzhledem k rostoucí dostupnosti stále levnějších generik (Rhodes, 2019).

Souvislosti mezi změnou klimatu a užíváním drog nejsou dosud dostatečně prozkoumány a v této oblasti je zapotřebí více analýz a výzkumu.

Rostoucí počet nerovností

K vývoji megatrendu

Přestože se globální nerovnost mezi zeměmi a absolutní počet lidí žijících v extrémní chudobě snižuje, protože chudší země dohánějí ty bohatší, rozdíly mezi nejbohatšími a nejchudšími segmenty obyvatel se prohlubují. Řešení nerovností v příjmech, mezi ženami a muži, v přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a technologiím a jejich kombinovaných dopadů bude v dohledné budoucnosti i nadále představovat nejdůležitější společenské, ekonomické a politické výzvy ⁽⁷⁾.

Poznátky o důsledcích pro oblast drog

Rostoucí počet nerovností může podstatně zhoršit situaci osob, které se již potýkají s nedostatkem sociální nebo

⁽⁶⁾ Více informací o tomto [megatrendu](#) viz internetové stránky Evropské komise [knowledge4policy](#).

⁽⁷⁾ Více informací o tomto [megatrendu](#) viz internetové stránky Evropské komise [knowledge4policy](#).

ekonomické podpory, jako jsou mladí lidé bez přístupu ke vzdělání, ale také bezdomovci nebo nelegální migranti s omezenými sociálními právy. Může rovněž vést ke vzniku nových zranitelných skupin ohrožených sociálním vyloučením a problémy s užíváním drog. Hospodářská omezení mohou vést k užívání levných, dostupných a vysoce účinných nových drog, jak dokládá nárůst užívání syntetických kanabinoidů u marginalizovanějších skupin (Peacock a kol., 2019). Může také způsobit nárůst závažného násilí, například v komunitách bezdomovců nebo ve věznicích (EMCDDA a Europol, 2019). Tato situace může být obzvláště problematická v zemích s vysokým počtem mladých lidí, které procházejí rychlými sociálními změnami a pociťují problémy týkající se správy a řízení, chudoby a sociální marginalizace (Peacock a kol., 2019).

Nerovnosti mohou vést také k odlišnějším vzorcům užívání drog a volbám drog u chudé a bohaté populace, což může vyvolávat odlišné potřeby služeb a intervencí. Přístup nejchudších sociálních skupin ke zdravotní péči bude s největší pravděpodobností omezený, jakkoli jsou tyto skupiny nejvíce ohroženy zdravotními důsledky užívání drog. Může se zvýšit úloha komunitních služeb pro obtížně oslovitelné skupiny obyvatel, jakož i služeb poskytovaných soukromým sektorem pro bohatší sociální skupiny.

Měl by být pečlivě monitorován dopad nerovností na výrobu nových, levných a vysoce potentních drog a jejich dostupnost a na činnosti organizovaných zločineckých skupin, které využívají zranitelnější skupiny při výrobě drog a obchodu s nimi (EMCDDA a Europol, 2019).

Chybí dostatečné pochopení sociálních faktorů a dopadu nerovností na užívání drog a rizikové chování. Tyto otázky proto nadále vyžadují rozvoj výzkumných a analytických kapacit.

Změny výzev ve zdravotnictví

K vývoji megatrendu

Globální problémy v oblasti zdraví se mění. Pokrok ve vědě a lepší životní úroveň posílily možnost žít déle a zdravěji a snížily výskyt infekčních nemocí. Zdravotním břemenem se však v našem století stále více stávají obezita, podvýživa, antimikrobiální rezistence a nepřenosné nemoci. Kardiovaskulární a chronická respirační onemocnění, diabetes, nádorová onemocnění, deprese a úzkost jsou jen některými důsledky nezdravého životního stylu, rostoucího znečištění a dalších antropogenních příčin společně s reaktivními spíše než preventivními léčivými přípravky ⁽⁸⁾.

Poznámky o důsledcích pro oblast drog

Při zvažování dopadu změn výzev ve zdravotnictví na situaci v oblasti drog je třeba se zabývat problémy v oblasti duševního zdraví, včetně nárůstu úzkosti, deprese, ADHD a dalších psychických poruch, jakož i rostoucím počtem případů s dvojitou diagnózou nebo samoléčby duševních onemocnění. Trhy s drogami se proto mohou obecně stále větší měrou „farmaceutizovat“ (Rhodes, 2019). Zneužívání léků již vyvolává rostoucí znepokojení v Evropské unii i ve Spojených státech. Obavy panují zejména ve Spojených státech, kde léky proti bolesti zřejmě hrály důležitou roli při vzniku současné opioidové krize v oblasti veřejného zdraví. V obecnějším měřítku je tato problematika koncepčně složitá, neboť vyžaduje zvážení širokého souboru otázek, k nimž patří vhodné postupy předepisování léků, samoléčba, zneužívání pro rekreační a podpůrné účely, vzorce užívání několika drog zároveň a nahrazování zavedených nelegálních drog léky.

Pandemie covidu-19 a důsledky omezení volného pohybu osob, izolace a ztráty pracovních míst vedly k nárůstu problémů v oblasti duševního zdraví ve všech věkových skupinách. V literatuře a médiích se vyskytly zprávy o zvýšeném výskytu deprese, úzkosti a pokusů o sebevraždu (WHO, 2020). Je proto třeba zkoumat i dlouhodobé důsledky používání psychoaktivních látek v souvislosti s komorbiditami v oblasti duševního zdraví během pandemie a po ní.

Narůstají také obavy ohledně návykového chování nesouvisejícího s návykovými látkami, které může v oblasti závislosti v budoucnosti hrát významnější úlohu. Již nyní se v některých členských státech EU (v Česku, Polsku a Rakousku) uvádí, že veřejné výdaje na podporu intervencí v oblasti návykového chování jsou vyšší než výdaje, které lze připsat nelegálním drogám. Je proto důležité sledovat jakoukoli změnu politik v oblasti veřejného zdraví, která může mít dopad na zdroje dostupné pro podporu intervencí zaměřených na užívání drog. Mění se politické priority se mohou rovněž lišit u různých skupin uživatelů drog, například problémoví uživatelé drog (často stárnoucí skupina se složitými potřebami a komorbiditami) mohou být v budoucnu považováni za vyšší nebo nižší prioritu.

Legální a nelegální užívání návykových látek spolu s úspornými ekonomickými opatřeními bylo v některých zemích hodnoceno jako faktor přispívající k příčinám úmrtí a zkrácení střední délky života. To naznačuje, že protidrogová politika musí řešit užívání drog uceleněji a musí uznat vliv hospodářských problémů a sociálních faktorů na užívání drog a škody (Degenhardt a kol., 2019).

⁽⁸⁾ Více informací o tomto megatrendu viz internetové stránky Evropské komise knowledge4policy.

Pohyb obyvatelstva

K vývoji megatrendu

Kategorie „pohyb obyvatelstva“ je seskupením tří pozorovaných megatrendů souvisejících s celosvětovými změnami populace: 1) rostoucího významu migrace; 2) pokračující urbanizace a 3) rostoucí demografické nerovnosti. Jejich účinky na situaci v oblasti drog jsou potenciálně významné, nejsou však dostatečně prozkoumány.

Podíl mezinárodních migrantů ve světové populaci se zvýšil z 2,8 % v roce 2000 na 3,5 % v roce 2019. V důsledku značného nárůstu počtu migrantů na celém světě se migrace stala demografickým procesem s rostoucí sociální a politickou odezvou. Počet násilně vysídlených osob dosáhl v roce 2019 historicky nejvyššího počtu 79,5 milionu. Evropa a Severní Amerika představují pro mezinárodní migranty dvě nejvýznamnější hostitelské oblasti. Pandemie covidu-19 odhalila zásadní úlohu migrujících pracovníků v ekonomikách celého světa, zhoršila však také jejich často zranitelné postavení ve společnosti.

Přestože má migrace na rozvoj hospodářství a společnosti obvykle pozitivní dopad, narůstají zřejmě obavy, že současné migrační toky jsou v mnoha částech světa neudržitelné. Kromě toho mohou obavy z jakéhokoli přílivu nových migrantů vést ke strachu veřejnosti, politickým sporům a stále přísnějším bezpečnostním opatřením, někdy s řetězovými důsledky pro občanské svobody a svobodu pohybu⁽⁹⁾.

Poznatky o důsledcích pro oblast drog

Migrační toky a toky obyvatelstva mohou potenciálně změnit vzorce poptávky po drogách a jejich užívání. Naše současné poznatky o užívání drog mezi uprchlíky a migranty, kteří byli nuceni přestěhovat se v důsledku konfliktů, katastrof, hladomoru nebo změny životního prostředí, jsou však nadále velmi omezené.

Z dostupných údajů vyplývá, že migranti mohou často vykazovat nižší míru užívání návykových látek než jejich hostitelské komunity, někteří však mohou být náchylnější ke zneužívání látek z důvodů, jako je trauma, nezaměstnanost, chudoba či ztráta rodinné a sociální podpory (EMCDDA, 2017a). Migranti mohou trpět posttraumatickou stresovou poruchou v důsledku traumatických zážitků během cesty nebo stresu v souvislosti se zdlouhavým azylovým řízením nebo se špatnými životními podmínkami v přijímacích střediscích nebo z toho důvodu, že přicházejí z oblastí

občanských nepokojů nebo konfliktů. Zranitelnost může být zhoršena nedostatečnými znalostmi o přístupu ke službám léčby drogové závislosti a jazykovými bariérami. Obecněji řečeno, na užívání drog mohou mít v budoucnu vliv také nepříznivé zkušenosti z dětství (potenciálně traumatické události v dětství).

Vzhledem ke značnému počtu žadatelů o mezinárodní ochranu v Evropě v letech 2015–2019 a celosvětovému nárůstu zátěže spojené s poruchami souvisejícími s užíváním některých látek (EASO, 2020; Greene a kol., 2019) je třeba řešit nedostatek znalostí o rozsahu a povaze užívání látek mezi žadateli o mezinárodní ochranu v Evropě, posuzovat zdravotní potřeby související s drogami a současně i možná účinná a vhodná opatření. Je také zapotřebí zvyšovat povědomí a kompetence v oblasti řešení problematiky užívání drog a souvisejících intervencí u osob pracujících s migranty, uprchlíky a žadateli o azyl.

Svět se stále více urbanizuje. Podle nově přijaté definice městských oblastí již v roce 2015 žilo v městských oblastech 76,5 % světové populace, zatímco předchozí odhady uváděly 54 %. Celkový počet a relativní význam měst neustále vzrůstá, přičemž celosvětová městská populace může do roku 2050 dosáhnout 9 miliard. Míra urbanizace se v jednotlivých regionech značně liší. Očekává se, že devět z deseti budoucích megaměst (měst s více než 10 miliony lidí) se bude nacházet v rozvojovém světě a budou v nadcházejících desetiletích představovat 90–95 % expanze měst. Největší podíl na růstu městské populace se očekává v Asii, Africe a Latinské Americe. Města stále častěji fungují jako autonomní subjekty a stanovují nové sociální a ekonomické standardy. Ve srovnání s národní identitou se zvýší význam městské identity (Matinmikko-Blue a kol., 2020). Rostoucí urbanizace souvisí s většinou předpokládaného nárůstu počtu uživatelů drog (Rhodes, 2019).

Odhaduje se, že do roku 2030 bude světová populace čítat 8,5 miliardy osob, které budou stárnout a stále více jich bude žít ve městech. Změna se bude v jednotlivých regionech lišit, přičemž v mnoha dosud rozvojových zemích se očekává rychlý růst počtu obyvatel, zatímco v mnoha rozvinutých zemích se předpokládá, že počet obyvatel bude stagnovat nebo dokonce klesat⁽¹⁰⁾.

Megatrendy týkající se pohybu obyvatelstva mohou změnit vzorce poptávky po drogách a jejich užívání. Jak obyvatelstvo stárne, může stárnout i populace uživatelů drog. Stárnoucí populaci lze pozorovat například u uživatelů opioidů v Evropě. Obecně lze říci, že vzhledem k tomu, že

⁽⁹⁾ Více informací o tomto megatrendu viz internetové stránky Evropské komise knowledge4policy.

⁽¹⁰⁾ Více informací o tomto megatrendu viz internetové stránky Evropské komise knowledge4policy.

užívání drog je obvykle spojováno s mladšími věkovými skupinami, bude celosvětový drogový problém v budoucnu pravděpodobně stále více ovlivňován zeměmi s velkým počtem mladých obyvatel. Demografické a sociální změny proto budou znamenat, že budoucí zdravotní náklady spojené s užíváním drog s větší pravděpodobností ponесou země s nízkými a středními příjmy (Degenhardt a kol., 2019).

Nové trendy v oblasti drog

Kromě megatrendů analyzovala prognostická studie také nové trendy, které účastníci označili za poměrně významný, viditelný nebo nový vývoj, který lze již v oblasti drog pozorovat.

Nové trendy popsané v tomto oddíle byly buď zaznamenány prostřednictvím systému hlášení EMCDDA, nebo je identifikovali účastníci prognostických workshopů v rámci mapování trendů. Je třeba upozornit, že některé nové trendy byly vyvolány nebo ovlivněny širšími celosvětovými faktory změn (megatrendy), a proto jsou některé z nich nebo některé jejich aspekty zmíněny i v předchozím oddíle této zprávy. Nové trendy jsou rozděleny do čtyř různých kategorií, které představují významné koncepční změny v oblasti drog: změny v protidrogové politice a právních předpisech; změny v diskursu o závislostech; změny na trzích s drogami; změny ve službách (Tabulka 2).

Změny v protidrogové politice a právních předpisech

Někteří účastníci uvedli, že v jejich zemi došlo ke změně, přičemž potřebě přístupů v oblasti veřejného zdraví zaměřených na řešení drogových problémů se dostává většího uznání, a současně došlo ke změně cílů protidrogové politiky směrem k minimalizaci škod souvisejících s drogami. Poměrně omezený soubor ukazatelů, který byl v minulosti používán k hodnocení protidrogové politiky, však může být z hlediska poskytování informací o výsledcích relevantních v rámci daného aspektu užitečný jen v omezené míře. Někteří odborníci na protidrogovou politiku například tvrdili, že zabývat se prevalencí užívání drog jako primárním měřítkem výsledků protidrogové politiky je problematické, neboť se tak dostatečně nezohledňuje složitost vzorců užívání drog nebo škod souvisejících s drogami, ani se dostatečně nerozlišuje mezi různými formami užívání drog a škodami, které jsou jim připisovány. Celkově z trendů vyplývá, že posun směrem k protidrogovým politikám, které kladou důraz na cílené přístupy k minimalizaci škod souvisejících s drogami, vyžaduje současně změnu zaměření a priorit systémů monitorování a hodnocení drog. To by znamenalo, že je třeba věnovat větší pozornost ukazatelům, které monitorují škody. Kromě toho budou pro budoucí hodnocení protidrogové politiky pravděpodobně nezbytné přístupy, které budou

schopny systematictěji zohledňovat různé způsoby užívání drog a jejich vzájemné působení (Rhodes, 2019).

Změna v protidrogové politice směrem k zaměření na škody za účelem cílení intervencí může být rovněž doprovázena argumenty pro reformu protidrogových právních předpisů. Například se tvrdí, že existují důkazy, které naznačují, že kriminalizace drog může zvýšit některé zdravotní, společenské a ekonomické škody. Existuje tedy i motivace hledat alternativy ke kriminalizaci za prosté držení drog a v politickém diskursu více zohledňovat možné nezamýšlené negativní důsledky různých možností politiky (Rhodes, 2019).

Na celosvětové úrovni se určité změny politik v oblasti konopí v poslední době týkaly experimentů s různými způsoby regulace prodeje a užívání konopí. Vyvíjející se politiky týkající se konopí vzbuzují řadu možných obav ohledně negativních vedlejších dopadů. Patří mezi ně zvýšená komercializace legálního konopí, zvýšený vliv odvětví konopí (podobně jako je tomu u „velkých farmaceutických firem“), možné zvýšené užívání nebo škodlivější vzorce užívání, složité prvky regulačních přístupů na trhy s konopím v zemích, které neuplatňují stejnou politiku, a napětí ve vztahu s mezinárodním systémem OSN pro kontrolu drog a nadnárodní spolupráci. Existují rovněž obavy ohledně zvýšené dostupnosti produktů s vysokým obsahem THC, které mohou zvýšit riziko akutní intoxikace. Existují také širší politické otázky, jejichž význam může narůstat, pokud by vznikly zavedené trhy s konopím pro komerční účely, například jaké jsou vhodné regulační rámce přístupu k řízení motorových vozidel pod vlivem konopí nebo omezení obchodní dostupnosti konopí pro nezletilé. Někteří účastníci dále připomněli, že zvýšená nabídka komerčně dostupných produktů obsahujících CBD v některých evropských zemích vyvolala obavy ohledně možných negativních účinků na spotřebitele (EMCDDA, 2020). Na workshopu o politice byly určeny možné nové potřeby, například jak monitorovat zajišťování kvality produktů na bázi konopí, které jsou v Evropské unii vyráběny legálně, a jak identifikovat a oznamovat případná rizika spojená s novými politikami a produkty.

Diskuse o změnách politik týkajících se konopí mohou také vyžadovat jasnější rozlišení mezi legalizací konopí pro lékařské účely a konopí pro rekreační užívání. Za tímto účelem budou pravděpodobně zapotřebí spolehlivé informace a včasné monitorování zdravotních dopadů užívání konopí (pro lékařské účely i rekreačního) v zemích nebo regionech, ve kterých došlo ke změně předpisů týkajících se konopí.

Jakékoli stírání hranic mezi regulovanými látkami, psychoaktivními léky, nelegálními drogami a novými psychoaktivními látkami bude mít dopad na rámce

TABULKA 2

Přehled nových trendů

Trend	Určen ve zprávě o konferenci o závislostech konané v Lisabonu	Workshop národních kontaktních míst	Workshop zaměstnanců EMCDDA	Workshop tvůrců politik
Změny v protidrogové politice a právních předpisech				
Přístup zaměřený na veřejné zdraví (politické intervence se zaměřují na cílené strategie minimalizace škod souvisejících s drogami)	X			
Měňící se regulační rámec (nejasné hranice mezi legálními a nelegálními drogami, překračování rámce nelegálních drog)		X	X	X
Vývoj politik týkajících se konopí a možná zvýšená komercializace legálních konopných produktů (vliv průmyslu)	X	X	X	X
Důsledky globální ekonomiky (hospodářská krize a úsporná opatření ve veřejném sektoru)		X	X	X
Populismus usnadněný informační krizí (alternativními fakty a falešnými zprávami)				X
Změny v diskursu o závislostech				
Normalizace užívání drog	X			X
Návrat psychedelických drog	X		X	
Návykové chování				X
Zneužívání léků		X	X	X
Změny na trzích s drogami				
Digitální trhy s drogami	X	X	X	X
Nárůst výroby syntetických drog, chemických inovací, vysoce potentních produktů, nových psychoaktivních látek a padělaných léků	X		X	
Trhy jsou blíže spotřebitelům	X		X	
Nové možnosti doručování (dopad globalizace)	X		X	
Organizovaná trestná činnost související s drogami – dopad na rozvoj a správu a řízení a vzorce trestné činnosti mladých lidí	X		X	
Změny ve službách				
Inovace a nové nástroje (elektronické a mobilní zdravotnictví, nový farmakologický přístup k závislostem a nemocem souvisejícím s drogami)	X	X	X	X
Komplexní profily potřeb a intervence na míru (stárnoucí skupiny a komorbidity, migranti, bezdomovectví a nové zranitelnosti)	X	X	X	
Více sdružených adiktologických služeb (zapojení pacientů a občanské společnosti) a integrované modely poskytování zdravotní péče	X		X	
Nové chápání biotechnologií a neurologických procesů	X		X	

protidrogové politiky. Na vnitrostátní úrovni bylo zjištěno, že v některých zemích došlo k posunu směrem ke strategiím týkajícím se zneužívání látek, nebo dokonce závislostí, v nichž byly drogy uváděny spolu s jinými psychoaktivními látkami, jako je alkohol nebo tabák, či dokonce s návykovým chováním, jako jsou hazardní hry (EMCDDA, 2017b).

Rovněž vyvstává nová potřeba zvážit dopady ekonomiky na užívání drog a protidrogové intervence. Hospodářská krize zesiluje sociálně-ekonomické změny a diverzifikuje nerovnosti (viz [Rostoucí počet nerovností](#)), což lze považovat za určující faktor vedoucí k vyšší zranitelnosti. Případná budoucí hospodářská krize a z ní vyplývající úsporná opatření mohou být rovněž spojeny s nestabilitou ve financování drogových služeb a monitorování drog.

Někteří účastníci označili rostoucí populismus usnadněný alternativními fakty a falešnými zprávami za faktor, který může negativně ovlivnit diskuse o protidrogové politice a vést k odmítnutí řešení založených na důkazech ve prospěch více ideologických intervencí. To by mohlo představovat riziko pro vyvážený a na důkazech založený přístup k drogám a nedostatečnou podporu pro nové výzkumné projekty a iniciativy. V prostředí, kde jsou názory odborníků stále více zpochybňovány, bude třeba více investovat do účinné prezentace důkazů, popisování nejistoty a podpory osvědčených postupů. Větší politický tlak může být vyvíjen i na poskytování objektivních a spolehlivých dat a nezávislé monitorovací systémy, pokud přinášejí výsledky, které neodpovídají převládající politické náladě.

Změny v diskursu o závislostech

Novým trendem s důsledky pro vědecký diskurs i pro klinické postupy byly změny v definici kategorie „závislosti“, které byly zaznamenány jak mezi odborníky z praxe, tak v literatuře (Keane, 2021). Například se objevil nový pojem „normalizovaná závislost“. V tomto pojetí může normalizovaná závislost existovat společně s životní pohodou a zdravím, nikoli jako závislost, která vždy nutně způsobuje škody. Na některých workshopech bylo rovněž zmíněno, že dochází k „normalizaci“ užívání drog, zejména v určitých sociálních skupinách nebo podskupinách. Znamky změny vnímání užívání látek veřejností směrem k normalizaci byly zaznamenány v souvislosti s návratem užívání psychedelických drog, například při experimentálním užívání k léčbě psychických poruch nebo při mikrodávkování za účelem zlepšení emocionálních a kognitivních procesů a fyzické energie. Posun směrem k normalizaci může podpořit destigmatizaci některých forem užívání drog a vést tvůrce politik k odlišnému uvažování o problematice drog, zejména pokud jde o legální látky. Na druhé straně normalizace užívání drog přináší také další výzvy v oblasti politiky, například reakce na rizika spojená s řízením motorových vozidel nebo prací pod vlivem drog.

Rovněž se rozšiřují diagnostické kategorie závislosti, přičemž prahové hodnoty klasifikace se rozvolňují a začínají zahrnovat i sociální, psychologické a fyziologické aspekty. V budoucnu si tak lze představit například závislost, která zahrnuje praktiky nesouvisející s návykovými látkami, například návykové chování spojené s používáním nových technologií. V této oblasti jsou již patrné určité obavy, zejména pokud jde o používání internetu dětmi a mladými lidmi (viz [Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita](#)).

Z řady zdrojů vyplývá, že jsou stále více zneužívány legální syntetické opioidy ⁽¹¹⁾, což vzbuzuje stále větší obavy, zejména s ohledem na velký nárůst počtu úmrtí, který je zčásti spojen s opioidními analgetiky na předpis ve Spojených státech. Ke zneužívání léků dochází také v souvislosti s užíváním několika drog zároveň. Například benzodiazepiny jsou často zneužívány vysoce rizikovými uživateli opioidů, což je zřejmě spojeno se značnou nemocností a úmrtností. Existují také obavy, že zvýšený výskyt problémů v oblasti duševního zdraví (viz [Změny výzev ve zdravotnictví](#)) zvyšuje možnost nárůstu případů zneužívání léků k samoléčbě. Navzdory tomu, že zneužívání léků patrně v budoucnu nabude na významu, existují v této oblasti značné mezery ve znalostech. Například neexistují dostatečné informace o postupech předepisování léků v Evropě. Chybí rovněž informace o povaze zneužívání léků a o tom, jak jsou dodávány na nelegálním trhu, jakož i o tom, kolik léků se zneužívá, kdo je zneužívá a proč (EMCDDA, 2017a).

Změny na trzích s drogami

Trh s drogami je stále dynamičtější a organizované zločinecké skupiny dokáží rychle inovovat svou činnost a využívat příležitosti, které přináší několik megatrendů v globálních a digitálních ekonomikách. Již byly pozorovány změny v rychlosti a metodách distribuce, které ovlivňují faktory, jako je globalizace a technologický pokrok, jakož i digitalizace trhů s drogami (viz [Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita](#)). Rychlý vývoj virtuálních měn a anonymizovaných platebních systémů stále větší měrou usnadňuje on-line obchod s drogami a umožňuje organizovaným zločineckým skupinám snižovat rizika, jak dokládá rozšíření sítí „výdejních a podacích míst“, které nabízejí možnosti dodávek 24 hodin denně a 7 dnů v týdnu, a využívání dronů (EMCDDA a Europol, 2019).

V minulosti bylo na problémy s drogami často nahlíženo s předpokladem výroby drog v rozvojovém světě a spotřeby

⁽¹¹⁾ Zneužíváním léků se rozumí užívání psychoaktivních látek k samoléčbě, k rekreačním nebo podpůrným účelům, a to na předpis nebo bez něj a jinak než podle schválených lékařských pokynů.

v rozvinutém světě. Velká část marihuany spotřebovávané v EU se však v EU, blíže k místu spotřeby, také pěstuje, což snižuje riziko záchyty. Výrobu blíže spotřebitelským trhům lze pozorovat i u jiných látek, jako jsou syntetické drogy, přičemž vznikají další výzvy v oblasti prosazování práva (EMCDDA a Europol, 2019). Evropská unie se rovněž stala významným světovým producentem některých syntetických látek, například MDMA, a obecněji oblastí výroby syntetických drog spotřebovávaných v EU.

Nárůst výroby syntetických drog je usnadněn jejich vhodností k průmyslové výrobě v chemických závodech a snadnější přepravou a distribucí oproti látkám rostlinného původu. Posun směrem k syntetickým látkám úzce souvisí s narůstajícím užíváním léků, rostoucí výrobou padělaných léků a přechodem k farmaceutizaci v rámci léčby onemocnění (viz [Změny výzev ve zdravotnictví](#)). Klimatické modely navíc předpovídají změny, které mohou výrazně ovlivnit posuny v rostlinné výrobě a kapacity pro výrobu drog a následně přetvořit globální trhy s drogami (viz [Změna klimatu a zhoršování životního prostředí](#)) (Rhodes, 2019). V oblasti syntetických drog je třeba věnovat zvláštní pozornost schopnosti organizovaných zločineckých skupin využívat mezer v právních předpisech a rozdílů v rámci zeměpisné oblasti, jak ukazuje nedávný vývoj v oblasti nových psychoaktivních látek a prekurzorů používaných k výrobě drog. V některých zemích zřejmě narůstá problém méně obvyklých a nekontrolovaných látek a panují obavy týkající se užívání ketaminu, GHB a LSD, oxidu dusného (rajského plynu) a nových benzodiazepinů (EMCDDA, 2020a).

V budoucnu mohou organizované zločinecké skupiny začít v ještě větší míře využívat rozdílů v právních předpisech, které existují mezi jurisdikcemi v oblastech, jako jsou léky, lifestyle a další produkty, které mohou obsahovat psychoaktivní chemické látky nebo na ně mohou být přeměněny (EMCDDA a Europol, 2019).

Narůstajícím jevem u některých skupin byl nárůst používání násilí a vykořisťování zranitelných skupin obyvatelstva, včetně dětí, formou jejich zapojení do výroby drog a obchodu s nimi, zejména na městské a lokální úrovni, kde se městské skupiny obchodující s drogami snaží etablovat a získat dominantní vliv pomocí agrese a zastrasování (EMCDDA a Europol, 2019).

Změny ve službách

Technologické změny přináší nové příležitosti ke zlepšení metod a nástrojů drogových služeb v oblasti intervencí, konkrétně digitální intervence (elektronické zdravotnictví, mobilní zdravotnictví) a farmaceutický vývoj (např. přímo

působící antivirotika, nové prostředky pro podání naloxonu či agonisté opioidů s prodlouženým uvolňováním) (viz [Zrychlující se technologické změny a hyperkonektivita](#)). Pokrok v oblasti neurovědy a genetiky znamená další příležitosti v oblasti včasného odhalení závislosti a vývoje nových léčebných metod (Rhodes, 2019). Je tedy stále nezbytnější uznat užitečnost nových nástrojů a metod.

Pandemie covidu-19 nedávno ukázala, že je třeba přizpůsobit služby, využívat on-line komunikační nástroje a přebudovat nabídku léčby, například nabízet digitální psychosociální intervence nebo poskytovat léčbu agonisty opioidů na delší časová období a nevyžadovat časté kontroly. Nové léčebné technologie mohou nepředvídatelným způsobem změnit modely léčby a vyžádat si nové modely poskytování péče v nejrůznějších prostředích. Svědčí to o rostoucí potřebě flexibilnějších a přizpůsobivějších služeb. Vzhledem k větší rozmanitosti různých zranitelných skupin bude v budoucnu pravděpodobně zapotřebí individualizovaných nástrojů, které zohlední specifické potřeby těchto skupin, a to v oblasti služeb léčby i minimalizace škod. Hlavní zranitelné skupiny identifikované v této studii vyplynuly z dopadu megatrendů na obyvatelstvo (viz [Změny výzev ve zdravotnictví](#) a [Pohyb obyvatelstva](#)) a zahrnují osoby se sociálními faktory, jako je bezdomovectví, migrace, výkon trestu odnětí svobody a trestná činnost a chudoba, jakož i osoby s duševními problémy, stárnoucí populaci a zranitelné mladé lidi.

Vývoj nových přístupů k práci s různými a často novými zranitelnými skupinami bude pravděpodobně vyžadovat větší zapojení komunit. Zdravotničtí pracovníci, tvůrci programů a politik musí také naslouchat dotčeným komunitám, jejich potřebám a očekáváním.

Potřeby v oblasti prevence jsou pozorovány zejména z hlediska rozšíření oblasti působnosti a řešení nových zdravotních a sociálních otázek, které přispívají k drogovému problému. Je také zapotřebí používat inovativnější přístupy a nástroje, zejména při práci s mladými lidmi jako cílovou populací.

Vzhledem ke všem výzvám a změnám, jimž drogové služby čelí, je nezbytné zvážit dlouhodobou udržitelnost služeb. Již se objevily obavy ohledně udržitelnosti financování služeb souvisejících s drogami a následného dopadu na jejich dostupnost a přístupnost pro uživatele drog (viz [Změny v protidrogové politice a právních předpisech](#)).

Vzhledem k možným škrtkům ve financování služeb souvisejících s drogami v důsledku konkurenčních priorit v oblasti veřejného zdraví se stále větší význam přikládá provádění nákladově efektivních intervencí založených na důkazech. To lze podpořit pokračujícím rozvojem evropských

mechanismů výměny a podpory provádění osvědčených nebo slibných postupů v oblasti drog. Účastníci workshopů identifikovali cílové skupiny pro tento druh práce, a to tvůrce politik, tvůrce programů a odborníky z praxe.

Budoucí informační potřeby a důsledky pro systém monitorování drog

S ohledem na měnící se externí prostředí a vývoj v samotné oblasti drog se prognostická studie zaměřila na určení nových informačních potřeb a důsledků pro evropský systém monitorování drog. Tento oddíl shrnuje názory různých skupin zúčastněných stran a poukazuje na nejčastěji zjištěné problémy, kterým je v budoucnosti třeba věnovat pozornost (Tabulka 3). Jak bylo uvedeno výše, všechna zjištění jsou jen shrnutím skupinových diskusí a jejich cílem je pouze poskytnout podněty k zamýšlení.

Navrhujeme, aby nové informační potřeby a případné úpravy systému monitorování drog byly analyzovány v rámci čtyř oblastí: oblast působnosti a rámec, metody a nástroje, komunikace a šíření informací a přístup a partnerství. Tyto oblasti jsou vzájemně propojeny a do určité míry se překrývají. Cílem je odpovědět na tyto otázky: Jaké jsou současné a budoucí potřeby informací pro účely rozhodování v Evropě? Jaké nové zdroje informací, metody a nástroje by měly být začleněny do systému monitorování drog v EU? Jak můžeme lépe informovat o výsledcích činnosti EMCDDA? Co změny znamenají pro interní procesy EMCDDA, jeho měnící se kulturu a nová partnerství?

Oblast působnosti a rámec

Analýza megatrendů a nových trendů vyvolala diskuse o složitosti drogové problematiky v důsledku společenských, technologických, politických, ekonomických a environmentálních změn. Někteří účastníci uváděli, že v tomto dynamickém a složitém kontextu je třeba rozšířit oblast působnosti stávajícího systému monitorování drog tak, aby poskytoval ucelený přehled různých faktorů ovlivňujících situaci v oblasti drog v Evropě. Například sociální a zdravotní faktory, které by mohly představovat rizikové faktory z hlediska užívání drog a souvisejících škod, jako je migrační status, gender, problémy v oblasti duševního zdraví a komorbidity či bezdomovectví, ale i starší věkové skupiny, včetně stárnoucích uživatelů drog. Všechny tyto aspekty si pravděpodobně zasluhují rozsáhlejší šetření a v budoucnu by mohly být předmětem další studie.

Kromě toho bylo navrženo rozšířit zeměpisnou oblast působnosti systému monitorování a zahrnout lokální

události, aby byla odhalena potenciální rizika pro zdraví nebo bezpečnost, jakož i širší celosvětový vývoj, který může mít důsledky pro situaci v Evropě. Podrobně byla projednána otázka identifikace nových a vznikajících trendů na místní úrovni a úloha systému včasného varování a rychlých intervencí. Zároveň byla zdůrazněna nutnost monitorovat celosvětový vývoj například v souvislosti se změnami ve výrobě drog nebo s regulačním rámcem uplatňovaným u různých látek v jiných částech světa, neboť oba tyto aspekty mohou mít dopad na trendy a vývoj v Evropě.

Nová zeměpisná oblast, na kterou se vztahuje monitorovací systém EU, přímo souvisela s uznáním globalizovanějšího a propojenějšího světa, ale také se stávající spoluprací Evropské unie a jejích specializovaných agentur s třetími zeměmi v oblasti drog. Různé projekty financované EU přispívají k připravenosti států a regionů identifikovat bezpečnostní hrozby související s drogami a přeshraniční zdravotní hrozby a reagovat na ně, a proto by mohly v budoucnu pomoci zlepšit monitorovací činnosti EU.

Účastníci „prognostické studie“ rovněž navrhli nová témata pro analýzu a šetření. Tato témata zahrnovala hlubší analýzu nabídky drog a trhů s drogami, včetně zkoumání celého dodavatelského řetězce nebo inovací v oblasti výroby drog, jakož i oblasti, v níž se protíná výroba drog s obchodem s drogami a jinou trestnou činností. V oblasti veřejného zdraví byla jako klíčová pro rozhodovací proces navržena témata, jako je nákladová efektivnost protidrogových intervencí nebo lepší měření problémů a škod spojených s užíváním drog.

Nejvýznamnější úlohu v „prognostických diskusích“ hrály problémy týkající se návykového chování nesouvisejícího s návykovými látkami a stále nejasnější hranice mezi legálními a nelegálními drogami, a to jak z hlediska vzorců užívání drog, tak z hlediska jejich právního statusu. Mnozí účastníci byli zřejmě přesvědčeni o potřebě nového koncepčního rámce, který bude schopen postihnout společné rysy i rozdíly ve službách a intervencích v oblasti politiky týkající se těchto konkrétních oblastí.

Panovala také shoda v tom, že ačkoli by posílený systém monitorování a zavedení nových ukazatelů mohly zahrnout některé z výše uvedených oblastí, jiné oblasti lze řešit pouze prostřednictvím hloubkových výzkumných studií.

TABULKA 3

Klíčová zjištění pro evropský systém monitorování drog a práce centra EMCDD na základě prognostických workshopů

Oblast působnosti a rámec
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sociální faktory (gender, migrační status, bezdomovectví, starší lidé) a dopad na duševní zdraví ▪ Zeměpisná úroveň (celosvětová, národní, regionální či místní); změněná nebo rozšířená zeměpisná oblast (Západní Balkán, země sousedící s východní a jižní Evropou, ostatní regiony a země) ▪ Nová témata nebo oblasti (kyberkriminalita, geopolitika, zkoumání celého dodavatelského řetězce; propojení s jinými oblastmi trestné činnosti, životní prostředí, analýza nákladové efektivity, vyhodnocování problémů) ▪ Nové koncepce, nové právní rámce (nelegální a legální drogy, závislosti na návykových látkách a jiné typy závislostí) ▪ Zvýšená flexibilita v důsledku měnícího se statusu drog
Metody a nástroje
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zajištění toho, aby běžné monitorování drželo krok se změnami a zajišťovalo podklady pro cyklus poznatků výzkumu (aktuálnější analýza, nové věkové skupiny, starší kohorty, kvalitativnější výzkum) za účelem stanovení budoucího plánu výzkumu ▪ Běžné monitorování doplněné proaktivnějším, včasnějším a cílenějším posuzováním hrozeb ▪ Zkoumání nových technologií (automatizované metody zpracování dat, biologický monitoring a data v reálném čase) ▪ Zvažování a řešení etických otázek a otázek ochrany dat v souvislosti s novými metodami monitorování a novými zdroji informací a dat ▪ Potřeba prognostického souboru nástrojů, který zahrnuje podporu vypracování scénářů ke zvýšení připravenosti ▪ Využití spolupůvčícího přístupu a větší zapojení poskytovatelů informací do analýzy a tvorby a sdílení znalostí (informační design)
Komunikace a šíření informací
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potenciál nových a digitálnějších způsobů informování o analýzách EMCDDA; snadno použitelné datové platformy nebo přehledy ▪ Zlepšení včasnosti hlášení (informace v reálném čase) ▪ Efektivnější komunikace (udržování informovanosti a opakování informací); formulování doporučení; podpora intervencí založených na důkazech s cílem zabránit dezinformacím a budovat důvěru ▪ Poskytování odborné přípravy (elektronické učení) hlavním zúčastněným stranám, jako jsou odborníci a tvůrci politik ▪ Možné nové možnosti překladu (pomocí nástroje DeepL nebo jiných nástrojů strojového překladu) ▪ Přizpůsobování produktů – více produktů na základě požadavků zúčastněných stran nebo potřeb specializovaných odběratelů ▪ Příprava na krizové situace a rychlou komunikaci ▪ Formulování informací s ohledem na dopad a rozhodování pomocí většího začlenění komunikačních cílů do plánování vědecké práce
Přístup a partnerství
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Posun směrem k přístupu zaměřenému na ochranu spotřebitele ▪ Pravidelné mapování situace a interní studie zaměřené na možnosti budoucího vývoje (prováděné každé dva nebo tři roky) s cílem zvýšit informovanost zaměstnanců a přispět k přístupu více zaměřenému na budoucnost ▪ Hodnota společné tvorby – větší sdílení know-how a zvyšující se dostupnost dat a informací od externích partnerů v rámci širšího spektra zkušeností a zájmů ▪ Širší síť spolupracovníků (což souvisí s širší oblastí monitorování a novými nástroji), a to i v ekosystému EU

Metody a nástroje

Pokud jde o důsledky pro budoucí systém monitorování drog, ze studie vyplynuly dva hlavní aspekty, a sice nutnost inovovat metody a nástroje monitorování (budoucnost monitorování) a vývoj specifických metod monitorování zaměřených na určování možností budoucího vývoje (např. prognóz).

První aspekt vyžaduje další rozvoj současných přístupů k monitorování drog, které využívají nový technologický pokrok a integrují nové zdroje dat se zavedenějšími přístupy k monitorování. Automatizované nebo strojové zpracování dat a používání dat v reálném čase může například zvýšit citlivost systému z hlediska průběžného zjišťování změn. Pokrok v oblasti dat velkého objemu, elektronického dohledu a informací z otevřených zdrojů také může usnadnit včasnou identifikaci nových trendů a zvýšit včasnost a citlivost systému hlášení. Využívání digitálních platform má navíc potenciál umožnit větší zapojení poskytovatelů informací a uživatelů dat do analýzy a tvorby znalostí. Začlenění těchto druhů nových přístupů do monitorovacího systému EU by však vyvolalo řadu složitých praktických, metodických a etických problémů, což znamená, že proveditelnost návrhů předložených v této oblasti vyžaduje kritický přezkum.

Mezi většinou účastníků workshopu panovala obecná shoda v tom, že současný klasičtější nebo rutinní monitorovací systém je i nadále důležitý pro účely časových řad a trendů a z důvodu větší jistoty, která vyplývá z používání statisticky a metodicky spolehlivých nástrojů. Tyto přístupy jsou však často nezbytně reaktivní, a proto nejsou dostatečně citlivé, aby odhalily nově vznikající problémy. Na systémové úrovni by proto mohlo být monitorování posíleno většími investicemi do doplňkových studií včasného varování a možností pro posuzování hrozeb.

Kromě toho by začlenění prognostických metod nebo metod zaměřených na budoucnost do systému monitorování mohlo zvýšit připravenost a poskytovat podklady pro politická rozhodnutí z dlouhodobějšího hlediska (viz [Obrázek 2](#)). Tyto přístupy mají být ucelenější a mají zachycovat širší globální hledisko, zároveň je však třeba tuto spekulativnější analýzu propojit s informacemi o současné situaci a novém vývoji v oblasti drog. Je rovněž zapotřebí uvědomit si zvýšenou nejistotu v důsledku spekulativního přístupu. Na systémové úrovni tak lze dosáhnout maximálního přínosu, jsou-li do použitého celkového modelu zahrnuty nástroje pro shromažďování informací s různým časovým výhledem.

Nové zdroje shromažďování dat

EMCDDA již několik let investuje do nových zdrojů dat s cílem pomoci posílit stávající systém hlášení, zlepšit včasnost hlášení a zahrnout další zdroje dat. Některé z nových metod, jako jsou epidemiologie odpadních vod, testování drog, internetové průzkumy, analýza reziduí ze stříkaček nebo studie zjišťující nejnovější trendy, byly využity a začleněny do informačních systémů, analýz a systémů hlášení EMCDDA (seznam nových nástrojů a metod viz [Tabulka 4](#)).

Rozšíření oblasti působnosti plánu monitorování a výzkumu, včetně nových témat a oblastí analýzy, bude vyžadovat

TABULKA 4

Nové zdroje a metody identifikované na úvodním zasedání sítě Reitox v roce 2018

Již do určité míry zavedeny
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Epidemiologie odpadních vod ▪ Analýza reziduí z injekčních stříkaček ▪ Data z pohotovostních oddělení v nemocnicích ▪ Internetové průzkumy ▪ Monitorování internetu a darknetu ▪ Monitorování informací z otevřených zdrojů (sledování sdělovacích prostředků) ▪ Data z testování drog ▪ Data z aplikačních místností ▪ Studie zjišťující nejnovější trendy
Používány jen příležitostně a s potenciálem do budoucna
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Monitorování dalších forem informací z otevřených zdrojů, včetně dat velkého objemu a umělé inteligence (sociální sítě, mobilní aplikace, diskusní panely, geolokace, systematické přezkumy literatury) ▪ Satelitní data ▪ Modelovací studie ▪ Průzkumy mezi hlavními informátory ▪ Testování, on-line zdroje a odborná stanoviska ▪ Dohled na úrovni měst, včetně komunitního dohledu (např. data z aplikačních místností) ▪ Analýza vlasů a stěrů slin (s daty z průzkumů) ▪ Zlepšená toxikologická a forenzní analýza (např. úmrtí souvisejících s drogami) ▪ Dohled v oblasti drog a řízení motorových vozidel

vypracování nových koncepčních rámců a definic a patrně i širší využití kvalitativního výzkumu. Významná část nových informačních potřeb zjištěných během prognostické studie nemůže být řešena stávajícím mechanismem dohledu a vyžaduje další investice na vnitrostátní a unijní úrovni v oblasti monitorování a dohledu, zejména do výzkumných studií, které mají řešit nedostatek informací.

Komunikace a šíření informací

S cílem zaměřit se na klíčové odběratele produktů EMCDDA se diskuse věnovaly nutnosti dalšího rozvoje formy i obsahu komunikační činnosti agentury. Díky pokroku v informačních technologiích existují nové příležitosti, které by mohly přispět k lepšímu sdělování výsledků analýz v oblasti drog v EU různým cílovým subjektům. Bylo například zjištěno, že snadno použitelné datové platformy, přehledy a obnovované a na míru uzpůsobené obsah internetových stránek mohou zvýšit míru využití informací, které EMCDDA poskytuje.

Ke zvýšení dosahu informací v budoucnu pravděpodobně přispěje i větší dostupnost produktů ve vícero jazycích. Jejich zpracování stále více usnadňují pokroky v dostupnosti a možnostech strojového překladu. Přínos nových a digitálních komunikačních technologií lze spatřovat i v jejich využívání k zavádění nových forem spolupráce se zúčastněnými stranami a k podpoře spolupráce při shromažďování, analýze a šíření dat díky využívání digitálních platforem a on-line skupin nebo fór.

Někteří účastníci upozornili na potenciál podpory předávání znalostí prostřednictvím dalšího rozvoje portfolia odborné přípravy EMCDDA, včetně on-line platforem a platforem pro elektronické učení. Účastníci rovněž navrhovali, aby EMCDDA formulovalo konkrétní doporučení pro politiku a praxi a dále prosazovalo intervence založené na důkazech, aby se zabránilo dezinformacím a populismu. Účastníci konstatovali, že je důležité investovat do budování vztahů s různými skupinami odběratelů produktů EMCDDA s cílem upevnit jeho úlohu jako důvěryhodného zdroje informací.

Za důležitou byla považována včasnost hlášení a sdělování informací v reálném čase. Ze zkušeností z pandemie covidu-19 vyplynulo, že taková změna je možná, vyžaduje však změny interních pracovních procesů a metod shromažďování dat. Ukázalo se však také, že rychlost v rámci sdělování informací může mít určitá omezení – zvýšenou nejistotu a tendenci k přílišnému zjednodušování.

Účastníci uváděli, že komunikace musí být řádně propojena s vědeckou činností EMCDDA, konkrétně že zohlednění otázek komunikace během přípravy výstupů může přispět k maximalizaci jejich dopadu.

Přístup a partnerství

Vezmeme-li v potaz možné změny způsobů regulace drog, může být v budoucnosti zapotřebí rozsáhlejší meziodvětvová spolupráce. Ta by mohla vyžadovat intenzivnější dialog se zástupci dalších oblastí politiky, k nimž patří například duševní zdraví, alkohol a tabák, léky, bezpečnost potravin, ochrana spotřebitele, pracoviště, životní prostředí, vzdělávání nebo sociální věci.

Panuje stále větší shoda, pokud jde o přínosnost spolupráce a většího zapojení poskytovatelů a uživatelů informací v rámci analýz, tvorby znalostí, know-how a sdílení informací. I tento druh spolupráce může usnadnit digitalizace a nové komunikační kanály. Bylo navrženo, že bychom měli zvážit širší síť spolupracovníků v souvislosti s novými tématy a požadavky v oblasti monitorování (např. místní úroveň, nové oblasti odbornosti atd.).

Poučení z vytváření prognostického souboru nástrojů EMCDDA

Podle poznatků studie zřejmě dobře fungují tři aspekty činnosti:

- osvojit si spolutvůrčí přístup (zapojení širokého a rozmanitého souboru zúčastněných stran),
- přijmout „efektivní a jednoduchý“ přístup (stanovit jasné zaměření pro příští cyklus),
- uznat potřebu a vypracovat proces budování interních kompetencí, například prostřednictvím rolí zprostředkovatelů a miniškolení v rámci workshopů.

Kromě toho byla identifikována řada možných opatření, jejichž přijetí v budoucnosti by bylo dobré zvážit.

- Přístup na základě možností budoucího vývoje by mohl být formálně zaveden v rámci plánovacího cyklu agentury. Zapojení zaměstnanců na různých úrovních organizace do pravidelného sdílení úvah o možném budoucím vývoji by mohlo pomoci zajistit připravenost v rámci organizace.
- Propojení s širšími skupinami zúčastněných stran prostřednictvím přístupu založeného na souboru nástrojů přináší výhody širšího dosahu, viditelnosti a větších nepřímých dopadů. Vypracování malého souboru prognostických nástrojů, který by byl k dispozici na internetových stránkách EMCDDA, by mohlo posílit komunikaci zúčastněných stran ohledně jeho procesu vytváření prognóz a vybudovat externí kapacitu. Díky tomuto produktu bude mít EMCDDA

příležitost upevnit svou úlohu klíčového zdroje a referenčního místa pro prognózy v oblasti drog.

- Vytvoření interního a formalizovanějšího (přesto však efektivního a na výstupy zaměřeného) procesu a postupu mapování s cílem získávat pravidelné a systematické výstupy v rámci vytváření prognóz, by přispělo k vytvoření křivky průběžného učení (na níž lze pozorovat změny širšího prostředí, které jsou pro EMCDDA relevantní). V ideálním případě by to rovněž umožnilo hlubší analýzu konkrétních klíčových otázek týkajících se možností budoucího vývoje.
- Zvážit rozšíření prognostického souboru nástrojů EMCDDA pomocí scénářů a využití přístupů zaměřených na narušení.

Závěry

Tato zpráva EMCDDA se zaměřuje na shrnutí a prezentaci výsledků první interní prognostické studie, přičemž upozorňuje, že práce v této oblasti stále pokračuje. Prognostická studie byla dokončena během pandemie covidu-19. Nebylo tudíž možné plně posoudit případný dopad pandemie na činnost EMCDDA a budoucí vývoj v oblasti drog. Workshop o politice se však dotkl otázky zvyšování odolnosti vůči globálním událostem a lepší připravenosti a komunikace v krizových situacích obecně. Pandemie covidu-19 rovněž pomohla zlepšit naše chápání dopadu globálních událostí na situaci v oblasti drog a potřeby rozšířit perspektivu naší analýzy. Tyto úvahy ovlivnily protidrogovou agendu EU na období 2021–2025, strategii EU pro oblast drog a rozhodnutí členských států EU investovat do provádění prognostických přístupů v oblasti drog.

Prognostická studie byla v EMCDDA realizována souběžně s interní diskusí o novém provozním modelu agentury a příštím plánu EMCDDA na rok 2025. Jsme přesvědčeni, že spoluvůřčí přístup, který byl v rámci prognostické studie EMCDDA pilotně otestován, přispěl k vytvoření společné vize a shody, pokud jde o budoucí výzvy a potenciální střednědobé a dlouhodobé intervence, které mají zajistit pružnost a relevantnost systému i v měnícím se informačním prostředí a za nových informačních potřeb.

Tato zpráva, na níž se podílelo přibližně 350 zúčastněných stran a odborníků a rovněž velká část zaměstnanců centra EMCDDA, slučuje první poznatky o klíčových otázkách, které je třeba zvážit v souvislosti s monitorováním drog v budoucnosti a které byly určeny v rámci spoluvůřčího procesu. Zpráva také zpřístupňuje uvedené poznatky zúčastněným stranám v daném oboru.

Použitý přístup však má určitá omezení. Jak se očekávalo, vzhledem k zaměření na mapování situace byly kvůli zvolené metodě shromážděny informace o megatrendech a trendech, které nejsou „radikálně nové“. Systematizace těchto informací však má svou hodnotu a vytvořený rámec lze znovu použít jako základ pro další úvahy. Většina shromážděných poznatků o důsledcích a zvláštěnostech vývoje trendů v oblasti drog také pocházela z prognostických workshopů. Silná stránka tohoto přístupu spočívá v tom, že výsledkem je společné formulování závěrů diskusí se zúčastněnými stranami, a tudíž šíření informací o výhledu a relevantních trendech.

Na tento typ metody je tedy třeba nahlížet v kontextu průběžného praktického naplňování, které agentura a jejímu monitorovacímu systému umožňuje stát se agilnější a dynamičtější, nikoli jako na jednorázový nebo konečný úkol.

Z tohoto důvodu se doporučuje, aby byla prognostická sada nástrojů EMCDDA dále posílena, rozšířena a systematicky začleněna do stávající analytické činnosti a interních a externích rozhodovacích procesů. Kromě toho může prognostický soubor nástrojů EMCDDA přispět k posílení dopadu dosavadní prognostické činnosti a zároveň mu pomoci etablovat se v protidrogovém systému EU jako subjekt, který se zaměřuje na budoucnost.

Výsledkem tohoto projektu je soubor on-line prognostických nástrojů EMCDDA, díky kterému budou poznatky z této studie k dispozici pro prognostické studie prováděné buď agenturou, nebo jejími zúčastněnými stranami.

Použitá literatura

- Degenhardt, L., Wolfe, D., Hall, W., Hickman, M., Chang, J., Bruneau, J., Farrell, M. a Griffiths, P. (2019), „Strategies to reduce drug-related harm: responding to the evidence base“, *The Lancet* 394, s. 1490–1493, doi:[10.1016/S0140-6736\(19\)32232-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32232-9).
- Dragt, E. (2017), *How to research trends: move beyond trend watching to kickstart innovation*, s. 36, BIS Publishers, Amsterdam.
- EASO (Evropský podpůrný úřad pro otázky azylu) (2020), *Výroční zpráva o situaci v oblasti azylu v EU*.
- EEA (Evropská agentura pro životní prostředí) (2020), *Drivers of change of relevance for Europe's environment and sustainability*, zpráva agentury EEA č. 25/2019.
- EFP (Evropská prognostická platforma) (2010), *How to do foresight: methods; analysis; environmental scanning*.
- EMCDDA (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost) (2017a), *Evropský průvodce zdravotními a sociálními opatřeními zaměřenými na řešení drogového problému*, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- EMCDDA (2017b), *New developments in national drug strategies in Europe*, dokumenty EMCDDA, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- EMCDDA (2020a), *Evropská zpráva o drogách 2020: trendy a vývoj*, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- EMCDDA (2020b), *Konopné produkty s nízkým obsahem THC v Evropě*, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- EMCDDA a Europol (2019), *EU drug markets report 2019*, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- ESPAD (2020), *ESPAD report 2019: results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*, společné publikace EMCDDA, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.
- Gidley, J. M. (2017), *The future. A very short introduction*, Oxford University Press, Oxford.
- Greene, M. C., Ventevogel, P. a Kane, J. C. (2019), „Substance use services for refugees“, *věstník Světové zdravotnické organizace* 97, s. 246–246A, doi:[10.2471/BLT.18.225086](https://doi.org/10.2471/BLT.18.225086).
- Habegger, B. (2010), „Strategic foresight in public policy: reviewing the experiences of the UK, Singapore, and the Netherlands“, *Futures* 42, s. 49–58, doi:[10.1016/j.futures.2009.08.002](https://doi.org/10.1016/j.futures.2009.08.002).
- Hines, A. (2018), *Evolution of framework foresight (Part 1)*.
- Hines, A. a Bishop, P. C. (2013), „Framework foresight: exploring futures the Houston way“, *Futures* 51, s. 31–49, doi:[10.1016/j.futures.2013.05.002](https://doi.org/10.1016/j.futures.2013.05.002).
- Hines, A., Gary, J., Daheim, C. a van der Laan, L. (2017), „Building foresight capacity: toward a foresight competency model“, *World Futures Review* 9(3), s. 123–141, doi:[10.1177/1946756717715637](https://doi.org/10.1177/1946756717715637).
- Keane, H. (2021), „A normalised future of addiction“, *International Journal of Drug Policy* 94, 102972, doi:[10.1016/j.drugpo.2020.102972](https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2020.102972).
- Matinmikko-Blue, M., Aalto, S., Asghar, M. I., a kol. (editoři) (2020), „White paper on 6G drivers and the UN SDGs“, Univerzita v Oulu.
- Peacock, A., Bruno, R., Gisev, N., Degenhardt, L., Hall, W., Sedefov, R., White, J., Thomas, K. V., Farrell, M. a Griffiths, P. (2019), „New psychoactive substances: challenges for drug surveillance, control, and public health responses“, *The Lancet* 394, s. 1668–1684, doi:[10.1016/S0140-6736\(19\)32231-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32231-7).
- Rhodes, T. (2019), „Mapping the future of drugs addictions: implications for monitoring and research“, interní zpráva EMCDDA.
- WHO (Světová zdravotnická organizace) (2020), *COVID-19 disrupting mental health services in most countries*.
- Wilkinson, A. (2017), *Strategic foresight primer*, Evropské centrum politické strategie, Lucemburk, doi:[10.2872/71492](https://doi.org/10.2872/71492).

Další zdroje

- **Soubor prognostických nástrojů EMCDDA.** Úvodní workshop věnovaný trendům na podporu zúčastněných stran EMCDDA, dalších aktérů a výzkumných pracovníků v oblasti drog při provádění vlastních prognóz.
- **Soubor karet s trendy.** Soubor karet s novými trendy, které jsou specifické pro oblast drog v EU a byly identifikovány v rámci prognostických činností EMCDDA.

O této publikaci

Mění se vzorce užívání drog a vývoj na trhu s drogami vytvářejí v Evropě stále složitější a dynamičtější drogovou problematiku. Tato publikace představuje hlavní zjištění prognostické studie, kterou provedlo Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost s cílem zvýšit citlivost a rychlost reakce agentury na možné budoucí výzvy v oblasti drog.

O EMCDDA

Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) je decentralizovaná agentura EU, která poskytuje EU a jejím členským státům faktický přehled o drogové problematice v Evropě a solidní faktickou základnu na podporu diskuse o drogách. V současnosti nabízí tvůrcům politik data, která potřebují k vypracování informovaných protidrogových právních předpisů a strategií. Pomáhá také odborníkům pracujícím v této oblasti určit osvědčené postupy a nové oblasti výzkumu.

www.emcdda.europa.eu

Licence

Na tuto publikaci s názvem *Budoucnost monitorování drog v Evropě do roku 2030* se vztahuje mezinárodní licence Creative Commons 4.0 (CC BY-SA 4.0). Více informací o této licenci naleznete na internetových stránkách [Creative Commons](https://creativecommons.org/).

Doporučená citace: Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (2023), *Budoucnost monitorování drog v Evropě do roku 2030*, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk.

Právní upozornění: Ani EMCDDA, ani žádná jiná osoba jednající jeho jménem nenese odpovědnost za případné využití informací obsažených v této publikaci.

Fotografie: pexels.com.

© Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2023
Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.
Tato publikace je k dispozici pouze v elektronické podobě.

EMCDDA, Praça Europa 1, Cais do Sodré, 1249-289 Lisabon, Portugalsko
Tel. (351) 211 21 02 00 | info@emcdda.europa.eu
emcdda.europa.eu | twitter.com/emcdda | facebook.com/emcdda
linkedin.com/company/emcdda | instagram.com/emcdda | youtube.com/emcddatube

Úřad pro publikace
Evropské unie

Lucemburk: Úřad pro publikace
Evropské unie, 2023
doi: 10.2810/191970
ISBN 978-92-9497-893-6
TD-04-23-158-CS-N